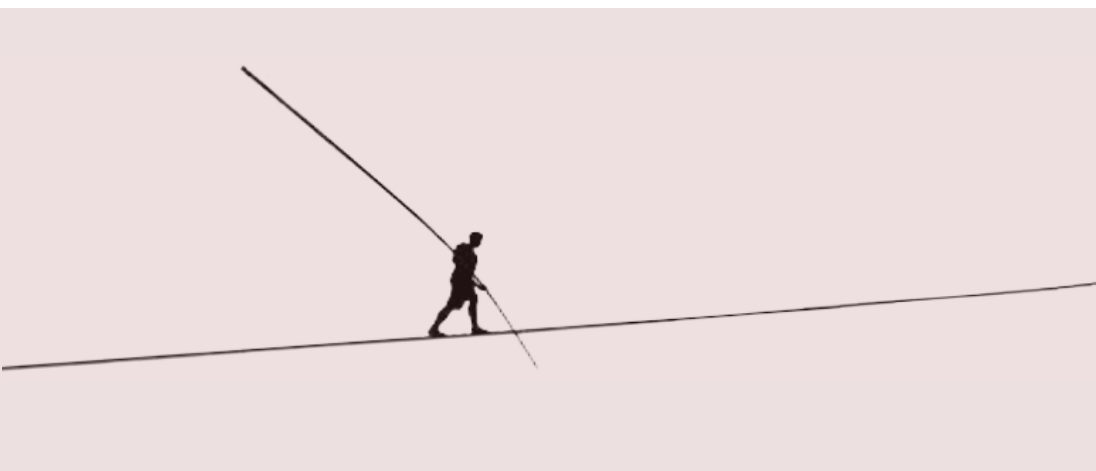

Δημήτρης Άγαθοκλής

ΚΙΚΗΣ ΔΗΜΟΥΛΑ
ΑΤΕΓΚΤΑ ΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑ 2022

ΚΙΚΗΣ ΔΗΜΟΥΛΑ
ΑΤΕΓΚΤΑ ΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τὸ παρὸν κείμενο ἐκφωνήθηκε στὸ Ἴδρυμα *Τάκης Σινόπουλος* στὶς 5 Ἀπριλίου 2017. Τὸν Φεβρουάριο τοῦ 2020 δημοσιεύθηκε στὸ ἠλεκτρονικὸ περιοδικὸ ΝΕΟ ΠΛΑΝΟΔΙΟ. Ἐδῶ παρουσιάζεται στὴν τελικὴ του μορφή, μὲ μερικὲς προσθαφαιρέσεις καὶ διορθώσεις.

dagathoklis.com

Δημήτρης Άγαθοκλής

ΚΙΚΗΣ ΔΗΜΟΥΛΑ
ΑΤΕΓΚΤΑ ΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑ 2022

*Time is the longest distance
between two places*

Ο ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ τῆς Κικῆς Δημουλᾶ ἐμφανίζει μιὰν ὀριακότητα. Στὰ χέρια τῆς ἡ γλώσσα «δεινοπαθεῖ». Τὰ μέρη τοῦ λόγου ἀνταλλάσσουν ρόλους, υἱοθετοῦν νέους γραμματικούς κανόνες καὶ δημιουργοῦν πολλακίς ἓνα συντακτικὸ πὸ ξαφνιαίνει. Φυσικά, μιὰ τέτοια διαπίστωση δὲν ἀποτελεῖ διόλου μομφή, ὅπως κάποιοι θὰ ὑπέθεταν. Ἀντιθέτως δείχνει πόσο ψηλὰ ἔθεσε ἐξ ἀρχῆς ἡ ποιήτρια τὸν ποιητικὸ πῆχυ, ἥδη ἀπὸ τὴν πρώτη τῆς συλλογῆ (Ἐρεβος, 1956). Δυναμικὰ εἰσορμώντας στὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ὅπου καὶ παραμένει, περπατάει σὰν σχοινοβάτιδα σὲ τεντωμένο σκοινὶ ἰσορροπώντας μὲ μιὰ βαρεὶα κι εὐλύγιστη ράβδο, πὸ δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴ γλώσσα — ἡ γλώσσα ὅπως μόνον ἐκείνη ξέρεει τόσο ἰδιαιτέρα νὰ χειρίζεται. Καὶ εἶναι διάχυτη ἡ αἴσθησις ὅτι τὸ τόλμημα

αὐτὸ τῆς ποιήτριας εἶναι λίαν ἐπικίνδυνο καὶ ὅτι λίγο νὰ «σκοντάψει» οἱ στίχοι τῆς θὰ βρεθοῦν (εἴτε ἐκφραστικῶς εἴτε θεματολογικῶς) γκρεμισμένοι στὸ κενό, στὸ ποιητικὸ χάος· καὶ στὴν περίπτωση τῆς Δημουλᾶ δίχτυ ἀσφαλείας δὲν ὑπάρχει. Ἐκεῖ πού οἱ ὁμότεχοί τῆς ἐπέλεξαν (καὶ ἐπιλέγουν) νὰ κινηθοῦν ἐπὶ ἀκυμάτιστων, ὅθεν ἀσφαλῶν ποιητικῶν ὑδάτων προκειμένου νὰ δοκιμάσουν τὴν τέχνη τους, ἡ Δημουλᾶ τοποθετεῖ τὴν ποιητικὴ τῆς ἀκροβασία ὅσο γίνεται ψηλότερα ἀδιαφορώντας γιὰ τὸν κίνδυνο. Ἡ ἐπιλογή, ἐννοεῖται, εἶναι συνειδητὴ· νὰ κατέβει στὸ ποιητικὸ πεζοδρόμιο καὶ νὰ βαδίσει ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς, σὰν παιδὶ μὲ τὰ χέρια τεντωμένα, σὲ ἔκταση, πάνω στὸ κράσπεδο — καθιστώντας τὸν λόγο τῆς ὄριακό. Ἄς τὸ ἔχουμε ὑπ' ὄψιν. Ἄς ἔχουμε κατὰ νοῦ ὅτι τὰ ἐκφραστικὰ ὅρια στὴ Δημουλᾶ δοκιμάζονται συνεχῶς, ὅτι οἱ λέξεις δέχονται διαρκῶς πίεση εὐρισκόμενες σ' ἓνα ἀέναο crash-test· κοινῶς, ἐὰν ἀντέχουν ἢ ὄχι τὸ βάρος τοῦ ποιητικοῦ τῆς ὀράματος. Διότι πέραν ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία ἡ Δημουλᾶ διαθέτει ποιητικὸ ὄραμα, τὸ ὁποῖο ἐνῶ μ' ἓναν τῆς στίχο μπορεῖ νὰ ἐνισχύει με τὸν ἀμέσως ἐπόμενο ἐνδέχεται νὰ θέτει ὑπὸ ἀμφισβήτηση. Ἡ Δημουλᾶ δὲν φοβᾶται νὰ κτίζει μὲ τὸ ἓνα χέρι καὶ ν' ἀποδομεῖ μὲ τὸ ἄλλο (νὰ αὐτο-αναιρεῖται) σὲ κάθε στίχο, σὲ κάθε ποίημα, σὲ κάθε συλλογὴ ὅπως ὀφείλει νὰ πράττει ὁ δημιουργὸς πού δὲν ψευδο-φιλοσοφεῖ ἀλλὰ βαθέως στοχάζεται.

Ἡ παραπάνω ἀκροβασία (ἢ ὁποῖα ὡς εἰκόνα δόθηκε τὸ 1991 ἀπ' τὸν Νίκο Δήμου — ἢ παρομοίωση δηλαδὴ τῆς ποιήτριας ὡς σχινοβάτιδος) ἐκτελεῖται, ὑποχρεωτικά, μεταξύ δύο ἄκρων· μιᾶς ἀφετηρίας κι ἑνὸς τέρματος. Τὸ ἐνδιαφέρον ἔγκειται ὅτι στὰ πλαίσια τοῦ κτισίματος-ἀποδόμησης ποὺ ἀναφέραμε, τὰ ἄκρα αὐτὰ ἀντιμετατίθενται κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ μάλιστα ἀρκετὰ εὐκόλα, ἀνάλογα μὲ τὸ ποιητικὸ «περιεχόμενον» ποὺ πρέπει κάθε φορά νὰ ἐξυπηρετηθεῖ. Ἐντονο στοιχεῖο στὴ Δημουλᾶ· ἡ κίνηση δηλαδὴ μεταξύ (δύο) σημείων καὶ ἐνίοτε ἡ ἐναλλαγὴ τοῦ ρόλου αὐτῶν. Εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ «δυσισμοῦ» ποὺ τὴν ἀκολουθεῖ ἤδη ἀπ' τὴν πρώτη συλλογὴ καὶ ποὺ ἐμφανίζεται εἴτε ὡς θέση (σύζευξη) εἴτε ὡς ἀντίθεση (διάζευξη)¹. Ἡ τελευταία, ἡ ἀντίθεση τῶν δύο πόλων, εἶναι πιὸ συχνὴ στοὺς στίχους τῆς κι εὐκολότερα ἐντοπίσιμη· ἡμέρα-νύχτα, ἀνοιξη-φθινόπωρο,

---

[1] Στὸ ποίημα *Μοντάζ* (Τὸ λίγο τοῦ κόσμου, 1971) φαίνεται καθαρὰ αὐτὸ τὸ «πάντρεμα» θέσης-ἀντίθεσης στοὺς πρώτους στίχους:

Σημεῖο διαχωριστικὸ δύο ἀπεράντων εἶσαι.
Δύο ἀντιμέτωπων πελάγων.
Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ θάλασσα.
Τὸ πλάτος καὶ τῶν δύο
ἀθροίζεται στὸ μέτωπό σου.

φῶς-σκοτάδι, παρὸν-παρελθόν, κτήσις-ἀπώλεια, μνήμη-λήθη, ὄν-μὴ ὄν κοκ. Ἡ Δημουλᾶ κτίζει ἕναν Κόσμο ἀπὸ ἀντιθέσεις· εἶναι ὅμως σίγουρα ἀντιθέσεις; Γιὰ παράδειγμα, οἱ δύο ποιότητες πού τόσο συχνὰ πρωταγωνιστοῦν στὸ ἔργο της, καὶ τόσο ἔχουν ἀναλυθεῖ, οἱ δύο κυρίες τῆς πρώτης σειρᾶς τῶν ἐπισήμων, ἡ Μνήμη καὶ ἡ Λήθη, ἄραγε συναγωνίζονται μεταξύ τους ὅπως ἐν πρώτοις θὰ ἔλεγε κανεὶς (διάζευξη) ἢ μήπως τελικὰ συνεργάζονται πρὸς ἴδιον σκοπὸν (σύζευξη); Ὅ,τι καὶ νὰ ἀπαντήσουμε, ἓνα εἶναι βέβαιο· ὁ δυισμὸς λειτουργεῖ γιὰ τὴ Δημουλᾶ ὡς ἀναγκαῖος καὶ ζωτικὸς καταλύτης πού ἄλλοτε συμπληρώνει (θετικὸς) ἄλλοτε ἀντικρούει (ἀρνητικὸς) προϋπάρχοντα ποιητικὰ στοιχεῖα. Κοινωνοὶ αὐτοῦ τοῦ δυισμού γινόμαστε ἀμέσως ἀπ' τὴν πρώτη συλλογὴ (Ἔρεβος, 1956), ἀπ' τὸ πρῶτο κιόλας ποίημα (Ἀπολογισμὸς), ἀπ' τὸν πρῶτο κιόλας στίχο: «Δυὸ στήλες χαρακῶστε», θὰ μᾶς πεῖ ἡ ποιήτρια. Ὅχι τρεῖς, ὄχι δεκατρεῖς ἀλλὰ δύο. Καὶ συνεχίζει ἔτι περαιτέρω ἢ (ἐδῶ) διάζευξη, γύρω ἀπ' τὴν ὁποία κτίζεται τὸ ποίημα, μὲ τὴν παράθεση τῶν δύο ἀντιθέτων· ἡ στήλη τῶν κερδῶν καὶ ἡ στήλη τῶν (τρανῶν) ἀπωλειῶν. Καὶ ἡ ποιήτρια, ὡς καλὴ τεχνίτρια τοῦ Λόγου, δὲν ἀναλύει ἀπλῶς τίς δύο καταστάσεις ἀλλὰ προσεκτικὰ μεταβαίνει ἀπ' τὴ μία στὴν ἄλλη, κλιμακώ-

νοντας τὸ περιεχόμενον τοῦ ποιητικοῦ τῆς δράματος καὶ μαζί τὴν ἀγωνία μας. Συγκεκριμένα· ἡ δεύτερη στροφή εἶναι πλήρως ἀφιερωμένη στὰ κέρδη (νοήματα, σκέψεις, διαβάσματα κτλ.) καὶ ἡ καταληκτικὴ τέταρτη στίς (τρανές) ἀπώλειες. Ἀνάμεσά τους μετεωρίζεται μία ἀμφιβολία (ἡ τρίτη στροφή) ποὺ τὴν διεκδικοῦν ἰσάζια καὶ οἱ δύο. Ὑπογραμμίζεται δὲ ἀπὸ ἓνα «ἴσως» στὴν ἀρχὴ τοῦ 14^{ου} στίχου ποὺ ἔρχεται νὰ δικαιολογήσει τὰ «χάσματα» ποὺ ἔχουν ἀναφερθεῖ λίγο πρὶν. Δυσισμός ποὺ ἐνώνει ἀλλὰ καὶ χωρίζει. Πρῶτο ποίημα, πρώτη συλλογὴ καὶ ἡ Δημουλᾶ μᾶς ἀναφέρει πλαγίως ὅ,τι πρόκειται νὰ συνδέσει τὸ ἔργο τῆς: αὐτὰ ποὺ δὲν ὑπάρχουν πιά (ἄρα πεδαμένα;) καὶ κάποιο μικρὸ χάσμα (ἄρα ἀπόσταση).

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Δυὸ στῆλεις χαρακῶστε
γιὰ τίς ζημιές τῆς μέρας τούτης
καὶ τὰ κέρδη της.

Τὰ σοβαρὰ νοήματα,
τίς φωτεινές σας σκέψεις, τὰ διαβάσματα,
τ' ἀπὸ τῆ μιὰ γραμμῆ στήν ἄλλη
ἄτεγκτα περάσματα,
στή στήλη τῶν κερδῶν νὰ σημειώσετε.

Τὰ ὄνειροπολήματα
μὲ τὰ μικρά τους χάσματα,
τῆς φαντασίας σας τὰ εὐκόλα πηρήματα,
γιὰ ὅλα αὐτὰ τῆς πλήξης τὰ τεχνάσματα,
δὲν ξέρω, μὴ βιασθεῖτε,
ἴσως τῶν αὐριανῶν κερδῶν τῆ στήλη χρειασθεῖτε.

Μὰ τὴν ἡμέρα ὀλόκληρη ποὺ ἔφυγε
μὴ γελαστεῖτε καὶ ξεχάσετε
στή στήλη τῶν τρανῶν ἀπωλειῶν
νὰ τὴν περάσετε.

ΝΑ ΜΗ ΜΑΣ ΚΑΝΕΙ ἐντύπωση τὸ γεγονός ὅτι ἡ Δημουλᾶ, τόσο σύντομα, μᾶς ἀποκαλύπτει τὸ ὄπλοστάσιο καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς ποιητικῆς της φαρέτρας. Ἡ Δημουλᾶ ἦταν ποιήτρια ἤδη ἀπ' τὸ «Ἐρεβος», τὴν πρώτη της συλλογή. Σίγουρα, ὅπως κάθε δημιουργὸς στ' ἀρχικά του βήματα, δὲν εἶχε συνειδητὴ ἐπίγνωση τοῦ τί προσπαθεῖ νὰ τελέσει μὲ τὸ ἔργο της. Φυσικά, ὅταν εἶναι κανεὶς νέος οἱ στίχοι βγαίνουν πιὸ αὐθόρμητα, πιὸ πηγαῖα, οἱ ἐμπειρίες τῆς ζωῆς δὲν εἶναι ἀρκετὲς ὥστε νὰ διαπλάσουν ποιητικὸ χαρακτήρα ἀλλὰ καὶ αὐτὲς οἱ λιγιστὲς δὲν ἔχουν κατασταλάξει, δὲν ἔχουν ὠριμάσει ὥστε νὰ προσδώσουν ὕφος. Αὐτὸ ἔρχεται μὲ τὸν καιρό· ὅταν (δυστυχῶς) ἡ συνειδητὴ ἀνδρώνεται εἰς βάρος τοῦ ἐνστίχτου — ὅπως ἡ πρεσβυωπία ἐμφανίζεται στὴ μέση ἡλικία κλέβοντας βαθμοὺς ἀπ' τὴ μυωπία. Εἶμαι βέβαιος ὅτι οἱ περισσότεροι ποιητὲς ἀναπολοῦν τὶς νεανικὲς τους μέρες τότε πού οἱ στίχοι τους ἦταν, ἴσως, περισσότερο ἄκομφοι, ἦταν ὅμως περισσότερο γνήσιοι. Καὶ ἐν προκειμένῳ, τί μεγαλύτερη ἀπόδειξη γι' αὐτὴν τὴν ἀνεπαίσθητη ἐνόραση ἀπὸ πλευρᾶς Δημουλᾶ ὅταν τὸ ποίημα πού μόλις ἀναφέραμε φέρει τὸν ἀποκαλυπτικὸ τίτλο Ἀπολογισμός! Πῶς εἶναι δυνατόν, θ' ἀναρωτηθεῖ ὀρθῶς ὁ καλοπροαίρετος ἀναγνώστης, νὰ προχωρεῖ ἡ ποιήτρια σὲ ὁποιοδήποτε εἶδος ἀπολογισμοῦ ἀπ' τὴν πρώτη κιόλας συλλογή, ἀπ' τὸ πρῶτο κιόλας ποίημα; Ἐδῶ, ἄλλες ἐσωτερικὲς, ἀσύνειδες ἀντιδράσεις λαμβάνουν χώρα στὰ μύχια ἐργαστήρια τῆς

ψυχῆς τῆς ποιήτριας· ἡ ὁποία, χωρὶς πλήρη συναίσθηση τῆς βαρύτητας τοῦ ἐγχειρήματος, μᾶς λέει τοῦτο τὸ σημαντικό: «Ὅτι ναί, σωστὰ τὸ μάντεψες ἀναγνώστα. Γι' ἀπολογισμό δίχως ἄλλο πρόκειται. Ὅχι ὅμως γι' ἀπολογισμό ὅσων ἔχουν προηγηθεῖ ἀλλὰ ἀντιθέτως: γιὰ ὅσα, ἀπὸ ἐδῶ καὶ στὸ ἐξῆς, ἔπονται (ξανά δυισμός)». Καὶ πόσο πιστὴ τῷ ὄντι ὑπῆρξε ἡ Δημοῦλα σ' αὐτὲς τίς προγραμματικὲς (ποιητικὲς) τῆς δηλώσεις! Διότι καθ' ὅλα τὰ χρόνια τῆς ποιητικῆς τῆς δημιουργίας δὲν κάνει τίποτε ἄλλο ἀπ' τὸ ν' ἀκυρώνει τὴ συμβατικὴ τάξη ὅπως τὴν ξέρουμε καὶ νὰ οἰκοδομεῖ μιὰ δική τῆς ἱεραρχία, μιὰ δική τῆς χώρα ὅπου ὅσο πιθανὸν εἶναι ὁ ἀπολογισμὸς ν' ἀναφέρεται στὸ παρελθὸν ἄλλο τόσο πιθανὸν εἶναι ν' ἀναφέρεται στὸ μέλλον. Ἡ Δημοῦλα κρατᾶει ἕνα μεγάλο καλὰ-δι ὅπου μέσα βάζει ὅ,τι πέσει στὰ χέρια τῆς, στὴν ἀντίληψή τῆς: λέξεις, ιδέες, νοήματα, ἀντικείμενα, συν-αισθήματα, τοποθεσίες κτλ. κι ἀφοῦ τ' ἀνακατέψει καλὰ-καλὰ μὲ κλειστὰ μάτια, ἀρχίζει νὰ παίρνει ἕνα-ἕνα καὶ νὰ τὰ τοποθετεῖ μπροστὰ τῆς σὲ μιὰ σειρὰ ὅπως αὐτὴ κρίνει, ὅπως τῆς ταιριάζει κάθε φορὰ καλύτερα, πρώτη ὕλη γιὰ τοὺς στίχους τῆς². Κι αὐτὴ ἡ ἐπανατοποθέτηση, ἡ νέα ἱεράρχηση, εἶναι δυνατὸν ν' ἀλλάζει ἀπὸ ποίημα σὲ ποίημα, ἀπὸ συλλογὴ σὲ συλλογὴ. Δὲν τὸ φοβᾶται, ἀντιθέτως τὸ ἐπιδιώκει. Ἄν κατάφερε κάτι ἡ Δημοῦλα στὰ τόσα χρόνια ποιητικῆς ἐκφρασης, ἦταν νὰ δημιουργήσει ἕνα ἰδιαίτερο, προσωπικὸ ποιητικὸ Σύμπαν ὅπου, κάθε

τόσο, μᾶς προσκαλεῖ ὅλους νὰ γνωρίσουμε (καὶ κάποιους ἀπὸ) τοὺς νόμους του. Ἐνα σύμπαν τὸ ὁποῖο φυσικὰ εἶναι δυϊκὸ· ἀπαρτίζεται δηλαδὴ ἀπὸ δύο ποιητικούς Κόσμους· τὸν κόσμον τὸν συμβατικὸ τῆς καθημερινότητος, ὅπως τὸν ξέρουμε καὶ τὸν βιώνουμε μέσω τῶν αἰσθήσεων, καὶ ἕναν κόσμον μη-συμβατικὸ ὅπου μοιάζει ψεύτικος, παράλογος ἀλλὰ ἀπολύτως ἐφικτὸς γιὰ τὴν ποιήτρια. Παράδειγμα· ἐνῶ στὸν συμβατικὸ κόσμον μιὰ ἐστία φωτὸς θὰ πέσει σὲ σῶμα καὶ θὰ ρίξει σκιά, στὸν μη-συμβατικὸ κόσμον ἡ σκιά εἶναι αὐτὴ ποὺ θὰ ρίξει σῶμα (Ἀπροσδοκίες, Χαῖρε ποτέ 1988). Ἡ πάλι, ἐνῶ ἀναμένουμε νὰ ναυλώσει κανεὶς μιὰ βάρκα γιὰ νὰ κάνει τὸν γύρον τοῦ κόσμου, ἡ Δημουλᾶ ναυλώνει ἕναν κόσμον γιὰ νὰ κάνει τὸν γύρον μιᾶς βάρκας (Γιαλὸ-γιαλὸ, ὅ.π.). Αὐτοὶ οἱ δύο κόσμοι ὑπάρχουν ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ὁρῶν παράλληλα στὸ ἔργο της καὶ ἐπ' οὐδενὶ ἀποτελοῦν τέχνασμα ἐντυπωσιασμοῦ τῆς ποιητικῆς της γραφίδας. Ὁχι. Ὅσο πιθανὸν καὶ φυσιολογικὸ εἶναι νὰ συμβεῖ κάτι στὸν ἕναν κόσμον ἄλλο τόσο πιθανόν (καὶ ἐξ ἴσου φυσιολογικὸ) εἶναι νὰ λάβει χώρα καὶ στὸν ἄλλον. Αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ μᾶς ξαφνιάζει. Θὰ πρέπει νὰ τὸ δεχτοῦμε, καὶ ν' ἀφεθοῦμε στὴ μαγεία του, ἂν θέλουμε νὰ γευθοῦμε τοὺς καρποὺς τοῦ ποιητικοῦ δέντρου ποὺ ἀνθεῖ μόνον στὸ ποιητικὸ σύμπαν ποὺ ὅρισε, ὀνομάζοντάς το μὲ λέξεις, ἢ ποιήτρια.

EN TEΛΕΙ

Ἐπειτα ἀπὸ γερῆ
φιλονικία μεταξύ τους
νὰ γίνει πιὸ σύντομη,
τὴν εἶχε πείσει,
πιὸ τελειωμένη.
Νὰ καταργήσει
τις μακρηγορίες τῶν ὀνείρων,
καὶ νὰ κρατήσῃ
τὴν ἐτυμηγορία τους.

Τὴν εἶχε πείσει.
Ὁ χρόνος.

---

[2] Τὸ ὁμολογεῖ, ἄλλωστε, καὶ ἡ ἴδια:

Τράβα μιὰ λέξη ἀπ' τὴ νύχτα
στὴν τύχη.

Ἡ περιφραστικὴ πέτρα
(Τὸ λίγο τοῦ κόσμου, 1971)

ΠΟΗΤΙΚΟ ΣΥΜΠΑΝ ΛΟΙΠΟΝ. Κι όμως, σὲ αὐτὸ τὸ ἰδιαίτερο σύμπαν πού μᾶς προσφέρει τόσο γενναιόδωρα ἢ ποιήτρια κάτι φαίνεται νὰ μὴ δίνεται ὀλόκληρο. Κάτι μᾶλλον μᾶς ξεφεύγει, γλιστράει μέσα ἀπ' τὰ χέρια μας σὰν ἄμμος. Ἡ διάχυτη αἰσθησιολογία ὅτι «ὑπολειπόμεθα τινός» διαπερνᾷ σὰν ἠλεκτρικὸ ρεῦμα τοὺς στίχους τῆς Δημουλᾶ καὶ μᾶς κάνει νὰ νιώθουμε ἄβολα· κάτι δὲν ταιριάζει, κάτι δὲν πάει κατ' εὐχὴν. Αὐτὴ τῆ «δυσφορία» τὴν ἐπεσήμανε εὐστοχα τὸ 1981 ὁ Ἀνδρέας Καραντώνης ὅταν, ἀναφερόμενος στὴ συλλογὴ «Τὸ λίγο τοῦ κόσμου», ἔγραφε ὅτι ὁ κόσμος γιὰ τὴ Δημουλᾶ εἶναι λίγος (σὲ οὐσία). Βέβαια, τούτῃ ἢ ἐνδόμυχη ἐπισκόπηση τῆς ζωῆς μπορεῖ νὰ ἐντοπιστεῖ καὶ σὲ ποιήματα τῶν πρώτων τῆς συλλογῶν. Γιὰ παράδειγμα, στὸ *Ἐν Πτωχεύσει* (Ἐρήμην, 1958) ὑπογραμμίζεται ἡ ὑποβόσκουσα ὀπτική τῆς ποιήτριας, χωρίζοντας τὸν ποιητικὸ χρόνο σὲ πρὶν («Νεότερη / κατασκευάζα κυρίως διαμαρτυρίες») καὶ μετὰ («Τώρα ἐπιδίδομαι στὸ ἄσκοπο»). Καὶ ὅσο βαθαίνει στὴν ποιήτρια ἡ ἐπίγνωση τῆς πτώχευσης, αὐτῆς τῆς ἔκπτωσης ἀπὸ ἓνα Παράδεισο τὸν ὁποῖον, κάποια στιγμή, ἀπωλέσαμε καὶ δὲν μπορούμε πιά νὰ ἐπιστρέψουμε, τόσο πιὸ ἐπίμονη καθίσταται ἡ γραφίδα τῆς νὰ μᾶς μιλήσει γι' αὐτὴν τὴν ἐξορία, γιὰ τὸ κενὸ πού μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὰ πράγματα. Διότι, ναὶ μὲν ἡ καθημερινότητά μὲ τὰ μικροπροβλήματα καὶ τίς ἔγνοιες τῆς μᾶς καθησυχάζει ὅτι ζοῦμε μιὰ πλήρη (καὶ κατανοητὴ) ζωὴ, ἡ Δημουλᾶ ὅμως ἔρχεται σὰν ἄλλη

σωκρατική ἀλογόμυγα νὰ κεντρίσει τὶς αἰσθήσεις μας καὶ νὰ μᾶς φανερώσει τὴν πραγματικὴ κατάσταση καὶ οὐσία τῶν ὑπο/ἀντι-κειμένων ποὺ μᾶς περιβάλλουν. Στὸ μνη-μειῶδες ποίημα *Φωτογραφία 1948* λέει ἀφοπλιστικά:

Κρατῶ λουλούδι μᾶλλον

Αὐτὸ τὸ φαινομενικὰ ἀθῶο «μᾶλλον» ποὺ ἐμφανίζεται ἀπρόσμενα ἀλλὰ δυναμικά, ἀμέσως, στὸν πρῶτο στίχο ὑπογραμμίζει τὴν ἀβεβαιότητα ποὺ περιβάλλει τὸν ποιητικὸ στοχασμὸ τῆς ποιήτριας, ὁ ὁποῖος σὰν διαπασῶν ἡγεῖ ἀκατάπαυστα μέσα ἀπ' τὴν (6 φορές) ἐπανα-λαμβανόμενη σπαρακτικὴ ἐπωδὸ, ποὺ κλωνίζει συθέμελα τὴν ἀνθρώπινη ὕπαρξη:

Φαίνεται' ἀπ' τὴ ζωὴ μου
πέρασε [κῆπος / ἄγνοια / στόχος
πίστη / ἐπάρκεια /] ζωὴ κάποτε.

Πράγματι, πόσο σίγουροι εἴμαστε ὅτι αὐτὸ ποὺ ζοῦμε εἶναι... ἀληθινὴ ζωή; Ζωὴ ὄντως οὕσα καὶ ὄχι ἀπλῶς μιὰ σύμβαση, μιὰ ἀπομίμηση, μιὰ φενάκη ἢ πλατωνικὴ προβολὴ τῆς Ἰδέας τῆς Ζωῆς στὸν κόσμον τῶν αἰσθήσεων; Σὲ ὅλο της τὸ ἔργο ἡ Δημοῦλα ἀμφιβάλλει, φαίνεται νὰ μὴν ἔχει πεισθεῖ, καὶ μαζί της ἀμφιβάλλουμε κι ἐμεῖς·

Ἄς ποῦμε πῶς ὑπάρχεις

θὰ πεῖ λακωνικά καὶ κάπως εἰρωνικά (*Τὰ δεμένα*,
Τὸ λίγο τοῦ κόσμου, 1971) ὀκτῶ φορές μέσα στὸ ποίημα!
Διότι πολὺ πιθανὸν οἱ «κανόνες» ὑπαρξῆς νὰ ἦταν κάποτε
διαφορετικοί, πρὶν δηλαδὴ τὴν πτώχευση γιὰ τὴν ὁποία
μᾶς μίλησε. Ὑπὸ συνθῆκες ὅμως ποὺ δὲν ἀναγνωρίζει
πλέον καὶ δὲν θυμᾶται πῶς ἀνέκυψαν:

Θὰ πείς

καὶ ποῦ δὲν ἦταν τότε θάλασσα.

(*Κονιὰκ μηδὲν Ἀστέρων*,

Χαῖρε ποτέ, 1988)

Χρεωκοπία λοιπὸν ἡ ζωὴ (*Ἀληθινὴ ἀπάντηση*, Ἦχος
ἀπομακρύνσεων, 2001), ἀπλὴ ἀντιγραφὴ (*Υπάρχουν*
περιθώρια, ὅ.π.) ἢ ἀκόμα... βάσκανος μίμηση (*Συγκοι-*
νωνοῦντα φαινόμενα, ὅ.π.). Καὶ ἂν ἡ ζωὴ εἶναι ὅλα αὐτά,
πόσο ἀθροιστικὰ μπορεῖ νὰ εἶναι τότε καὶ τὰ στοιχεῖα ποὺ
τὴν συνδέτουν; Μποροῦμε νὰ ποῦμε, γιὰ παράδειγμα, ὅτι
ἀγαπήσαμε ἢ μᾶς ἀγάπησαν πραγματικά («εὐθέως»
κατὰ τὴν ποιήτρια), ὅτι τὸ φιλὶ ποὺ δώσαμε ἢ μᾶς ἔδωσαν
ἦταν τῶ ὄντι ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἴδιους ἢ ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ
(φαινομενικά) μᾶς τὸ χάρισε («αὐτοπροσώπως»)· ἢ ὅτι
ὑπῆρξε πράγματι φιλὶ ἕκατὸ τοῖς ἕκατό (*Ἐπιτύμβιο*,

Μεταφερθήκαμε παραπλεύρως, 2007) και όχι κάτι λιγότερο; Διότι απ' τή στιγμή που δίνεται, γεννιέται. Κι απ' τή στιγμή που γεννιέται (ό,τιδήποτε) υφίσταται φθορά, αλλοιώνεται: πώς να παραμείνει τὸ ἴδιο απ' τή γέννηση μέχρι τὸ θάνατό του... Γι' αὐτὸ και τελικῶς ἡ Δημοῦλα συμπεραίνει στὴν προαναφερθεῖσα συλλογή (τὴν 11^η κατὰ σειρά) ὅτι «ἀβλαβὲς εἶναι μόνο τὸ ἄβιο» (*Ἐπιβλαβὲς καπνὸς καὶ ὁ βίος*). Πῶς θὰ μπορούσε ἄλλιῶς; Ἄν κάτι δὲν μετέχει τοῦ βίου δὲν μπορεῖ και νὰ βλαφτεῖ: κατὰ συνέπεια εἶναι και ἀύθεντικό, ὄντως ὄν. Κι αὐτὸς ὁ συλλογισμὸς μᾶς ἐπιτρέπει πλέον νὰ προσεγγίσουμε τὸν πυρήνα τοῦ ποιητικοῦ Σύμπαντος τῆς ποιήτριας. Τί εἶναι αὐτὸ που βρίσκεται στὸ κέντρο —σὰν Μαύρη Τρύπα— τοῦ ποιητικοῦ τῆς Γαλαξία, απ' τίς κεντρομόλες δυνάμεις τοῦ ὁποῖου τίποτα στὴν ποίησή της δὲν μπορεῖ νὰ ξεφύγει; Γιατί τὸ φιλὶ δὲν εἶναι φιλὶ, γιατί ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι ἀγάπη, ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι ἀλήθεια, ἡ ζωὴ δὲν εἶναι ζωὴ («Φαίνεται' απ' τὴ ζωὴ μου / πέρασε ζωὴ κάποτε»); Μήπως τότε και ὁ θάνατος δὲν εἶναι θάνατος; Διάσπαρτη σὲ ὅλη τὴν ποίηση τῆς Δημοῦλα κρύβεται ἡ ἀπάντηση. Ἐνα ἀφηρημένο οὐσιαστικό —απ' τὰ πολλὰ που παίρνουν σάρκα και ὅστα στὸ ἔργο της— ἐμφανίζεται τακτικά, εἴτε μὲ τ' ὄνομά του εἴτε περιφραστικά, αἰμάσσει νὰ διαποτίσει γόνιμα τὸ ποιητικὸ περιεχόμενο τῶν στίχων και νὰ ἐπωμισθεῖ τὴν εὐθύνη ὅλης αὐτῆς τῆς στρέβλωσης. Ἡ Ἀπόσταση.

ΗΔΗ ΑΠ' ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ συλλογή, ὅπως εἶπαμε, ἔχουμε τὴν εἰκόνα τῆς Δημουλᾶ-σχοινοβάτιδος πού περπατάει μεταξύ δύο ἄκρων, δύο πόλων. Καὶ ὅτι τὰ ἄκρα αὐτά, ἄλλοτε ἀντιθετικά ἄλλοτε συμπληρωματικά, εἶναι ἐκεῖ γιὰ νὰ κρατοῦν τὸ σκονιὶ καλὰ τεντωμένο ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ ποιήτρια ἰσορροπεῖ. Αὐτὸ ἔχει ἐπισημανθεῖ πολλακίς στὸ παρελθόν, ἀπὸ διάφορους μελετητὲς τοῦ ἔργου της. Χρειαζέται ὅμως μία διευκρίνηση: Ναί, τοῦτα τὰ ζεύγη (μνήμη-λήθη κ.ο.κ) εἶναι προσφιλή καὶ συνήθη στὴν ποίηση τῆς Δημουλᾶ· δὲν ἀποτελοῦν ὅμως τὸ κύριο θέμα, ἂν μᾶς ἐπιτρέπεται ἡ ἀπλοποίηση, τοῦ στοχασμοῦ της. Ἡ ποιήτρια χρησιμοποιοῖ τὰ ἄκρα (π.χ. δύο καταστάσεις) γιὰ νὰ μᾶς μιλήσει στὴν πραγματικότητα γιὰ τὸ κενὸ πού μεσολαβεῖ ἀνάμεσά τους, γιὰ τὴν ἀπόσταση πού τὰ χωρίζει· ἡ ὁποία, εἴτε μικρὴ εἴτε μεγάλῃ, τ' ἀπομακρύνει μὲ μιὰν ἀνυπέρβλητη δύναμη καὶ ταχύτητα, σὲ βαθμὸ πού ν' ἀναρωτᾶται κανεὶς ἐὰν καθίσταται ποτὲ δυνατὸν νὰ συναντηθοῦν³. Καὶ αὐτὴ ἡ «ἀπόσταση» δὲν κάνει διακρίσεις. Παρεμβάλλεται παντοῦ, ἀνὰ πάσα στιγμή, καὶ μὲ τέτοια ἔνταση ὥστε τὰ πράγματα τελικῶς ν' ἀπέχουν κι ἀπ' τὸν ἴδιο τους τὸν ἑαυτό!

---

[3] Ἀξίζει ἐδῶ νὰ θυμίσουμε ἐκεῖνα τὰ ἀθῶα (μικρά) χάσματα πού συναντήσαμε στὴν τρίτη στροφή τοῦ Ἀπολογισμοῦ ("Ἐρεβος, 1956) τὰ ὁποῖα περιέγραφαν τὸ οὐσιαστικὸ «ὄνειροπολήματα». Σὰν νὰ μᾶς ἔκλεινε τὸ μάτι, ἀπὸ τότε, ἡ ποιήτρια λέγοντάς μας νὰ προσέξουμε ὅτι τίποτα δὲν ὑφίσταται πού νὰ εἶναι συμπαγές (ἀφοῦ ὑπάρχουν χάσματα, ἴτοι ἀπόσταση) ἄρα πλήρες, ἄρα ἀληθινό.

Διακριτική μὲς στὴ σαγευνευτική ἀπόστασή της,
ἔδωσε λύσεις ἄψογες
στῆς ἀνθρωπότητας τὴ ρέμβη.

(Ρομαντική διαφωνία,
Ἑρήμεν, 1958)

ἦ

Πρῶι κι ὅλα τοῦ κόσμου
στημένα
στὴν ἰδεώδη ἀπόσταση μιᾶς μονομαχίας

(Ζούγκλα,
Τὸ λίγο τοῦ κόσμου, 1971)

ἦ

Μπαίνει μιὰ νέα ἀπόσταση
ἀνάμεσα σὲ μένα καὶ σ' ὅ,τι προσβλέπω.
Ἄλλιῶς δὲν βλέπω.

(Τὸ κεφαλαῖο χῶμα,
Τὸ τελευταῖο σῶμα μου, 1981)

ἦ

Ἡ ἀλφαβητική σειρά μας
εὐοίωνα ρυμοτομεῖ ἐκ νέου τὶς ἀποστάσεις.

(*Ενναλακτικὲς χρήσεις,*
Χαῖρε ποτέ, 1988)

ἦ

[...] Τὸ κάνω μόνο γιὰ νὰ δείξω στὴν ἀπόσταση
πόσο εὐγνωμονῶ τὴν προσφορά της.
Ἄν δὲν ὑπῆρχε ἡ ἀπόσταση
θὰ μαραζώνανε τὰ μακρινὰ ταξίδια [...]

(*Ἡ ἐφηβεία τῆς λήθης,*
Ἡ ἐφηβεία τῆς λήθης, 1994)

ἦ

Δι' ἀπεσταλμένης ἀποστάσεως, θὰ πείς.
Μὰ ποιό πού μᾶς συνέβη ἐγγρύτατο φιλή
ἦταν αὐτοπροσώπως.

(*Συγκοινωνοῦντα φαινόμενα,*
Ἦχος ἀπομακρύνσεων, 2001)

ἦ

ἡ ἀπόσταση μεταξύ τῶν σωμάτων
δὲν εἶναι κανόνας τοῦ χοροῦ [...]

(*Εγκώμιο στὴ φιλόξενη περίπτυση,*
Μεταφερθήκαμε παραπλεύρως, 2007)

Τὰ παραδείγματα εἶναι πολλά, οἱ στίχοι τῆς Δημουλᾶ βρίθουν ἀπὸ ἀπόσταση· νὰ μὴν κουράζουμε περισσότερο ἀριθμώντας τα. Θεωροῦμε ὅμως ὅτι πίσω ἀπ' αὐτὴν τὴ λεπτομέρεια κρύβεται τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἀλήθειας τοῦ ἔργου της. Ἐνα πασπαρτού, κατὰ κάποιον τρόπο, ποὺ ἀνοίγει διάπλατα τὶς ποιητικὲς πόρτες ὥστε νὰ φυσήξει ὁ φρέσκος ἀέρας ποὺ ἀποπνέουν οἱ ὄροσεροὶ της στίχοι. Ναί. Τὰ πάντα στέκουν ξένα· ξένα πρὸς ἀλλότρια, ξένα καὶ πρὸς ἑαυτά. Καὶ ἡ ποιήτρια, τόσο πολὺ δυσανασχετεῖ μὲ αὐτὴ τὴν κατάσταση —ἀναγνωρίζοντάς τὴν σχεδὸν στὰ πάντα— ὥστε τελικῶς ἐξανίσταται, δὲν ἀντέχει νὰ κρατάει ἄλλο τὰ προσχήματα καὶ νὰ μιλάει μὲ περιφράσεις, καὶ ἀποφασίζει νὰ τὰ βάλει ἀπροκάλυπτα καὶ θαρραλέα (στὴν 13^η συλλογὴ) μὲ τὴν ἴδια τὴν «Ἀπόσταση», αὐτοπροσώπως, στὸ ποίημα Ἄκουσέ με Ἀπόσταση (Δημόσιος καιρὸς, 2014). Φυσικά, ἡ σύγκρουση δὲν ἔχει νικητὴ· ἀλλὰ κι ἂν ἔχει ἡ νίκη εἶναι Πύρρειος, ἀφοῦ καὶ μὲ αὐτὴ τὴν Ἀπόσταση μᾶς χωρίζει... ἀπόσταση:

Κάνεις πὼς δὲ μ' ἀκοῦς.
Ἔχεις βέβαια ἄλλοθι τρανταχτό:
τὴν τεράστια ἀπόστασή σου
τὴ μισάνθρωπη.

(Ἄκουσέ με Ἀπόσταση,
Δημόσιος καιρὸς, 2014)

Ἀπόσταση χωρική, ὅπως συνήθως τὴν ἀντιλαμβανόμαστε, ἀλλὰ καὶ ἀπόσταση χρονική⁴. Γιὰ παράδειγμα, στὸ ποίημα Ἄνευ μικροσημασίας (Ἦχος ἀπομακρύνσεων, 2001) τὰ ποιητικά ὑποκείμενα ἀδυνατοῦν νὰ δώσουν ἐπιτυχῶς ραντεβού, ἂν καὶ «μοιράζονται» τὸν ἴδιο χῶρο· στὸ δὲ ποίημα Τρέχα γύρευε (Τὸ τελευταῖο σῶμα μου, 1981) τὸ ἀφηρημένο οὐσιαστικὸ Μέλλον —εὐρισκόμενο φυσικὰ στὸ μέλλον— ρίχνει βιαστικὰ ὡς ἄλλη Κυμαία Σίβυλλα πρὸς τὰ πίσω (στὸ Παρόν) σημειώματα-ραβασάκια γιὰ ἐμᾶς νὰ διαβάσουμε· χωρὶς ὅμως ἀποτέλεσμα. Καὶ στίς δύο περιπτώσεις ὁ βαθύτερος λόγος πού ἐμεῖς οἱ θνητοὶ δὲν καταφέρνουμε νὰ συννενοηθοῦμε, εἴτε μεταξύ μας εἴτε μὲ τὰ πράγματα (τὴν ἴδια τὴ ζωὴ), εἶναι διότι δὲν βρισκόμαστε στὸν σωστὸ χῶρο ἢ στὸν σωστὸ χρόνο. Μιὰ ἀπόσταση παρεμβάλλεται πάντοτε ἐμποδίζοντας τὴν εὐτυχία μας. Καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν «ἐλλειψη συνεννόησης» οὔτε ἡ ἴδια ἢ (ἄγνωστη) Συνεννόηση εἶναι ἱκανὴ νὰ ξεφύγει, ἀφοῦ τόσοι σωσίες «σπριμώγονται» μεταξύ αὐτῆς καὶ τοῦ ἑαυτοῦ της:

Τί θὰ φορᾶς συνεννόηση
νὰ σὲ γνωρίσω
ὥστε νὰ μὴ χαθοῦμε πάλι
μὲς στοὺς πολυπληθεῖς σωσίες σου;

(Ραντεβού μὲ μιὰν ἄγνωστη,
Ἡ ἐφηβεία τῆς λήθης, 1994)

Ἰπὸ αὐτὸ τὸ πρίσμα εἰδωμένο τὸ ποιητικὸ ὄραμα τῆς Δημουλᾶ, ἀναιρεῖται ὁ χαρακτηρισμὸς ποὺ τῆς δόθηκε στὸ παρελθὸν τῆς ἐλεγειακῆς ποιήτριας, τῆς θεραπεινίδος τῆς ποιήσεως τοῦ πένθους. Διότι ἂν ἡ Ζωὴ ἀπέχει ἀπ' τὸν ἑαυτό της (δὲν εἶναι ζωὴ) ὁμοίως θὰ πρέπει καὶ ὁ Θάνατος. Καὶ τότε, βεβαίως, ἀνακύπτει τὸ εὐλόγο ἐρώτημα: στὸ ἔργο τῆς Δημουλᾶ πεθαίνουν τὰ πράγματα (ποιητικὰ ὑποκείμενα, ἀντικείμενα, ἰδέες κτλ.) ὅπως, τέλος πάντων, νοοῦμε τὸν θάνατο ἢ ὄχι; Τί εἶδους θάνατος κυκλοφορεῖ στοὺς στίχους της; Τί θάνατο μᾶς σερβίρει τὸ ποιητικὸ τῆς ὄραμα ποὺ τόσο λόγο κάναμε γι' αὐτό; Τί ἀκριβῶς συμβαίνει;

---

[4] Ὅμοιος ἀξίζει πάλι νὰ γυρίσουμε στὰ πρῶτα ποιήματα τῆς Δημουλᾶ καὶ νὰ δοῦμε πῶς ἡ ποιήτρια (ἀνεπαισθήτως) μᾶς μίλαγε γιὰ τὸν χρόνο ἀπὸ τόσο νωρίς. Πράγματι, στὸ ποίημα Ἐν τέλει ποὺ ἔχουμε ἀντιγράψει παραπάνω (Ερήμη, 1958) ὁ χρόνος εἰσάγεται σὰν μιὰ σταθερὰ ποὺ ὁρᾶ καταλυτικὰ ὥστε ἡ ζωὴ (;) νὰ ἐπιταχυνθεῖ καὶ νὰ γίνεи πιὸ «σύντομη». Αὐτὴ ἡ βιασύνη, τὸ ἄγχος, εἶναι ποὺ δημιουργεῖ τίς ἀποστάσεις μᾶς καὶ δὲν ὑπάρχει χρόνος ὥστε τὰ πράγματα νὰ σταθοῦν, ἔστω λίγο, καὶ νὰ συναντηθοῦν.

ΑΝΕΥ ΜΙΚΡΟΣΗΜΑΣΙΑΣ

«Κάτι σοβαρό μοῦ ἔτυχε τελευταία στιγμή»
εἰδοποιήσες ὑφαίνοντας διατύπωση ντεμοντέ.
«Τὰ λέμε μὴν ἄλλη φορά» ὑφαντες ἀκόμα
κι ἔκλεισε ὁ ἀργαλειός.

Μιὰν ἄλλη φορά.

Κατὰ ποῦ πέφτει αὐτὸς ὁ δρόμος; Μακριά;
Εἶναι κεντρικὸς διασχίζει τὰ συνήθη;
Θὰ πρέπει νὰ ἔχω ξαναπάει
τὸν θυμᾶται κάποια πείρα μου ἀμυδρά.

Μήπως ἐννοεῖς ἐκεῖ πού συναντιοῦνται
ἡ ἀσυνέπεια μὲ τὴν εὐκολία;
Μιλῶ γι' αὐτὲς τίς δύο πού ἀγαποῦν
καὶ ἐν γνώσει τους μοιράζονται
τὸν ἴδιο ψεύτη λόγο.

Τέλος πάντων, ἐκεῖ τὸ ραντεβού.

Δὲ χανόμαστε.

Στὴν ἴδια μικροσημασία κατοικοῦμε
κάπου θὰ τὴν πετύχω αὐτὴ «τὴν ἄλλη φορά».

Ἔνα δυὸ τετράγωνο ἀνθρωπος μεσολαβεῖ.

Ἄν δὲν εἶναι στὸ ἕνα

θὰ εἶναι στὸ ἐπόμενο ξεγνάμε.

ΤΡΕΧΑ ΓΥΡΕΥΕ

Πότε πότε μᾶς θυμᾶται τὸ μέλλον
ὅσο μακριὰ κι ἂν βρίσκεται,
ὅλο καὶ κάποιο μήνυμα λαβαίνουμε,
γραμμένο πάντα βιαστικά
γιατὶ διαρκῶς ἀναχωρεῖ
γιὰ πιὸ μακριὰ ἀκόμα.
Τί νὰ τὸ κάνεις;
Γραφτὰ πού μένουνε ἀδιάβαστα.
Κανείς δὲν ξέρεي ἀπὸ μᾶς
νὰ διαβάσει τί γράφει τὸ μέλλον.
Παρεκτὸς κάτι ἐλάχιστες
γραμματιζόμενες ἐλπίδες.
Τρέχα γύρευε.

ΑΚΟΥΓΕΤΑΙ ΙΣΩΣ ΠΕΡΙΕΡΓΟ νὰ ἰσχυρίζομαστε, μετὰ ἀπὸ τόσα πὺ ἔχουν γραφτεῖ γιὰ τὸ ἔργο τῆς Δημουλᾶ, ὅτι ἡ ποίησή της δὲν γνωρίζει τὸν Θάνατο. Ὁ Θάνατος βέβαια κυκλοφορεῖ στοὺς στίχους της, εἶναι ἐκεῖ ὡς λέξη· χρησιμοποιεῖται ὅμως καταχρηστικά, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει ἄλλο διαθέσιμο σημαῖνον ν' ἀποδώσει τὸ ἰδιαίτερο ποιητικὸ περιεχόμενό του. «Φύλαγέ μου, Θέ μου, τουλάχιστον / ὅσα ἔχουν πεθάνει», θὰ πεῖ ἡ ποιήτρια στὸ ποίημα *Σύνδρομο* (Τὸ τελευταῖο σῶμα μου, 1981). Ἀκόμα δηλαδὴ καὶ αὐτὰ πὺ δὲν ἔχουν πλέον ὑπαρξὴ ὅπως ἐμεῖς τῆ γνωρίζουμε (ὁ κοινὸς θάνατος), ἀπ' ὅ,τι φαίνεται «ὑφίστανται» ὑπὸ κάποιαν ἔννοια, σὲ μιὰ «κατάσταση» πὺ δὲν μπορούμε ν' ἀντιληφθοῦμε καὶ νὰ νοήσουμε — σίγουρα ὅμως δὲν ἔχουν χαθεῖ ἐντελῶς· γι' αὐτὸ καὶ δικαιοῦνται τῆ φύλαξη τοῦ Θεοῦ, ὅπως ζητεῖται στὸ ποίημα. Ὁ θάνατος εἶναι ξένος στὸ ἔργο τῆς Δημουλᾶ. Ὑπάρχει ὡς ἀπώλεια ἀλλὰ ὄχι ὡς τερματικὴ κατάληξη. Στὸ συγκλονιστικὸ ποίημα *Ἄσπρες πασχαλιὲς φιλοῦν ἔφηβο* (Τὰ εὔρετρα, 2010) καθὼς ὁ ἐν λόγῳ ἔφηβος κεῖται νεκρὸς, ὁ πατέρας του «[...] πνίγει / μέσα στὴ γούρνα τῶν δακρῦν του / ἕνα ἕνα τὰ ἀθῶα του ἀναφιλητὰ»

μὴ καὶ τ' ἀκούσει τὸ παιδὶ
καὶ καταλάβει πὺς δὲν κοιμάται.

Ἡ παραπάνω εἰκόνα, ἀπ' τὶς πιὸ ἰσχυρὲς καὶ τραγικὲς σχετικὰ μὲ τῆ θνητότητα, τὴν ἀπώλεια καὶ τὸν ἀνθρώπινο

πόνο στή νεοελληνική ποίηση, φέρει ξεκάθαρο περιεχόμενο. Ο (νέος) άνθρωπος μπορεί νὰ ἔχει πεθάνει εἶναι ὅμως σὲ θέση ν' ἀντιληφθεῖ —μὲ ποιόν τρόπο;— ὅτι δὲν κοιμᾶται ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα ὅτι εἶναι νεκρός! Κάτι ἀνάλογο ἀφήνει νὰ ἐννοηθεῖ ἢ ποιήτρια ἀρκετὰ χρόνια νωρίτερα, στὴ δευτέρῃ της συλλογῇ (Ἐρήμηγ, 1958) ὅταν ἱστορεῖ ἓνα παρόμοιο θεματολογικὰ γεγονός στὸ ποίημα *Πένθος στὴν πλατεία Κυψέλης*. Ἐκεῖ, ἡ κόρη τοῦ περιπτερᾶ (τῆς πλατείας Κυψέλης) χάνει τὴ ζωὴ της ἀπὸ μιὰ «φωτιά» (κυριολεκτικὴ ἢ μεταφορικὴ δὲν γνωρίζουμε). Οἱ τελευταῖες δύο στροφές παρουσιάζουν τὸ γεγονός ἀλλὰ μ' ἓναν ἄκρως εὐφυῆ τρόπο, πὺ ἐξηγεῖ μάλιστα πρωθύστερα αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἀναφέραμε στὴν περίπτωση τοῦ νέου πὺ «κοιμᾶται».

[...]

ἡ νέα κόρη του
ἓνα μικρὸ περίπτερο, δικό της,
ἄνοιξε στὸ θάνατο,
τὰ εἴκοσί της χρόνια πρὶν τελειώσει.

Μποροῦμε ἄραγε νὰ φανταστοῦμε τὴν κόρη ὅχι νεκρή, ἀλλὰ νὰ δουλεύει μόνη της ἓνα περίπτερο (τακτοποιώντας τις ἐφημερίδες, τὰ περιοδικά, τις σοκολάτες κτλ.) σὲ μιὰ γωνιὰ ἐνὸς δρόμου τοῦ Κάτω Κόσμου; Πόσο «νεκρὴ» τὴν καδιστᾶ, καθὼς διαβάζουμε αὐτές τις γραμμές, μιὰ τέτοια ἀπεικόνιση;

Παντοῦ θάνατος στὸ ἔργο τῆς Δημουλᾶ· σὲ κάθε της στίχο, σὲ κάθε της συλλογῆ. Δίπλα ὅμως σὲ ζωή. «Πῶς πηγαινοέρχονται καθημερινὰ / ἀπὸ ἐδῶ ἐκεῖ ἀπὸ κεῖ ἐδῶ / ἢ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος», θὰ μᾶς πεῖ στὸ *Μεγάλῃ Πέμπτῃ* (Ἔγχος Ἀπομακρύνσεων, 2001) γιὰ νὰ τονίσει ἔτι περαιτέρω τὴν περίεργη ταυτότητα τοῦ θανάτου, μιᾶς κατάστασης μᾶλλον μεταβατικῆς (ποῦ σίγουρα βάζει τέρμα στὴ ζωὴ) παρὰ στατικῆς ἀνυπαρξίας.

Περίεργο ποῦ ξέρεις
ἂν ὅπως λένε ἢ ζωὴ εἶναι ὀφθαλμαπάτη
τότε κι ὁ τόσος θάνατος θὰ εἶναι
ἓνα ἀπλὸ καθρέφτισμά της
μιὰ ἀδελφὴ ψυχὴ τοῦ ἀντιφεγγίσματος;

(Υγιὲς συμπέρασμα ἀσθενοῦς,
Χλόη Φερμοκηπίου, 2005)

ἢ

τὸν ἔρωτα τὸν ἔπλασε ὁ θάνατος
ἀπὸ ἄγρια περιέργεια
νὰ ἐννοήσει
τί εἶναι ζωὴ.

([*Εὐλαβοῦμαι, Ανάγκη*],
Τὰ εὔρετρα, 2010)

ἦ

ἂν καὶ λέγεται πῶς ἡ ἀπελπισία πεθαίνει
ἐνῶ ἡ ἐλπίδα ζεῖ καὶ μετὰ θάνατον.

(*Ἀσυμμετρία,*
Ἄνω τελεία, 2016)

Παρ' ὅλα αὐτὰ βεβαίως, ὁ θάνατος εἶναι (καὶ θὰ παραμένει
ἐσαεὶ) τὸ ἄλυτο αἴνιγμα, τὸ μεγάλο μυστήριον.

Καημένη θεῖε, πῶς τὰ πᾶς μ' αὐτὸν τὸ νέο
νομοθέτη
καὶ τοὺς νόμους του —
ὕλη ἀδίδακτη ὁ θάνατος.

(*Ὡδὴ σὲ μιὰ ἐπιτραπέζια λάμπα,*
Τὸ λίγο τοῦ κόσμου, 1971)

ἦ

Ἄπὸ τὸν κόσμον τῶν γρίφων
φεύγω ἡσυχῆ. / Ἀναμάρτητη: / ἀξεδίφαστη.
Στὸ αἴνιγμα τοῦ θανάτου
πάω ψυχωμένη.

(*Ἄφησα νὰ μὴν ξέρω,*
Τὸ λίγο τοῦ κόσμου, 1971)

ΜΕΧΡΙ ΤΩΡΑ ΜΙΛΗΣΑΜΕ για τις δύο βασικές μεταβλητές στο έργο τῆς Δημουλᾶ: τὴν Ἀπόσταση καὶ τὸν Θάνατο καὶ πῶς ἡ ποιήτρια τις πλάθει ἀπ' τὸ μηδὲν, σὰν νὰ χειρίζεται πηλό, ὥστε νὰ σχηματοποιεῖ, κατὰ τὸ δοκοῦν, τὸ ποιητικὸ τῆς κεραμικὸ. Καὶ οἱ δύο ὅμως αὐτὲς ποσότητες (ἢ μᾶλλον ποιότητες) ὑπόκεινται στὸν ἔλεγχο καὶ τοὺς νόμους μᾶς τρίτης, πού ἀκροθιγῶς ἀναφέραμε σὲ κάποιον σχόλιο παραπάνω. Στὸν Χρόνο.

Ὁ Χρόνος εἶναι ὁ μέγας Νομοθέτης καὶ καταλύτης στὴ χημικὴ ἀντίδραση πού καλεῖται Ζωή, στὴ Δημουλᾶ. Ὅπως δὴποτε (ὡς πανδαμάτωρ), προχωράει ἀδυσώπητος χωρὶς νὰ κοιτάει οὔτε στιγμὴ γύρω του ποιούς ἐπηρεάζει, ποιοὶ βρίσκονται ἀτυχῶς στὸ διάβα του.

Χρόνε, γοργὲ πατέρα τῆς ροῆς μας

(Τριλαμπὲς καὶ ὁμοιοκατάληκτο,
Ἐνὸς λεπτοῦ μαζί, 1998)

Ὅπως ὁ χρόνος (κι ἢ παλίρροια) τοῦ Τσῶσερ «δὲν περιμένει κανένα» ἔτσι καὶ ὁ χρόνος τῆς Δημουλᾶ «[νὰ] φέρνει[ς] ἀλλαγές καὶ ἐν τῷ ἅμα / [νὰ] παίρνει[ς] πίσω σβήνοντας ὀλότελα / τὴν προηγούμενη τὴν ἥπια μορφὴ / πού εἶχανε τὰ πράγματα» (Διδακτικὴ ἔλη, Χλόη Φερμοκηπίου, 2005)· ἢ «Ὅλα ἐτοῦτα καὶ ἄλλα μαζί / τὰ παίρνει φεύγοντας ὁ

χρόνος / σὰ νὰ ἔτανε δικὰ του» (Επώδυνη ἀπόκαλυψη, ὅ.π.).
Ἡ ποιήτρια ὅμως δὲν ἀρκεῖται στὴν τυπικὴ αὐτὴ (καὶ
συνήθη) προσωποποίηση τοῦ Χρόνου. Κάτι τέτοιο θὰ ἦταν
εὐκόλο. Πρέπει νὰ τὸν ἐντάξει στὴ μυθολογία ποὺ κτίζει,
συλλογὴ πρὸς συλλογὴ, ἂν θέλει νὰ μᾶς «πείσει» γιὰ τὸ
ποιητικὸ τῆς ὄραμα. Καὶ τὸ πράττει ἐξαίσιμα.

Ἐμφανίζεται λοιπὸν ὁ χρόνος μὲ τὴ «θνητὴ» ιδιότητα
(ἄρα ὄχι τόσο ἀκατανίκητος) τοῦ νὰ παραμονεύει προκει-
μένου νὰ παρεισφύσει μεταξὺ πραγμάτων, καταστάσεων,
ἀνθρώπων (ξανά ἀπόσταση). Ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸ
χορτάρι καὶ τὰ ζιζάνια φυτρώνουν στὶς γωνιὲς τῶν πεζοδρο-
μίων — ποὺ ἡ ποιήτρια ἄλλοτε καλεῖ *μνήμη* ἄλλοτε *λήθη*.

Περπάτησα πολὺ στὰ αἰσθήματα,
τὰ δικὰ μου καὶ τῶν ἄλλων,
κι ἔμενε πάντα χῶρος ἀνάμεσά τους
νὰ περάσει ὁ πλατὺς χρόνος.

(Πέρασα,
Τὸ λίγο τοῦ κόσμου, 1971)

ἦ

Χρονολογίες μακροπρόσωπες
ποὺ νήστεψαν τὸ μέλλον κι ἄγιασαν
πετᾶν τὰ ράσα τους

κι ἀνθίζουν ἐγκόσμιο ἀνάσκειο χρόνο,
χρόνο ἀγριολούλουδο / ἀγριοσυρταριῶν.

(Ἀνάσκελος χρόνος,
Τὸ τελευταῖο σῶμα μου, 1981)

Ἀλλὰ ὁ χρόνος, φυσικά, δὲν ἔχει μόνον τὴν ἀρνητικὴ του
διάσταση. Στὰ παράλληλα ποιητικὰ σύμπαντα, τὰ ὁποῖα
ξεδιπλώνονται ἐν τῷ ἅμα στὸ ἔργο τῆς Δημουλά, ὁ χρόνος
ἔρχεται καὶ ὡς ἀρωγὸς —ὡς ἥρωας Ἡρακλῆς!— νὰ (δια)
σώσει καταστάσεις, νὰ διαφυλάξει μνηῆμες.

Δὲ λές πῶς σώθηκαν
ἐκεῖνες οἱ ὠραῖες περασμένες μέρες.
Ἀπὸ τὸ θυσιαστήριο τελευταία στιγμή
πρόλαβε καὶ τίς ἄρπαξε
ὁ μνήμων ἥρωας χρόνος.

(Διαδικαστικά,
Ἦχος ἀπομακρύνσεων, 2001)

Ἀπολύτως λογικό, ἐὰν δεχθοῦμε ὅτι ὑπάρχει ὄχι ἓνας
ἀλλὰ δύο χρόνοι (δυσισμός, πάλι) ἢ ἴσως καὶ περισσότεροι!

Πῶς ἐνημερώθηκε ἡ φωτογραφία.
Χρόνος ἀληθινὸς σὲ χρόνο χάρτινο πῶς μπῆκε.

(*Passe-partout*,
Χαῖρε ποτέ, 1988)

ἦ

Μεγάλωσα πολύ γιά νά χωρίζω τούς χρόνους.

(*Τὸ διαζευκτικὸν ἦ*,
Τὸ λίγο τοῦ κόσμου, 1971)

Καὶ τί μεγάλη παράλειψη τῆς ποιήτριας θὰ ἦταν
—καὶ ὁ ποιητικὸς τῆς Κόσμος κακῶς ὠρισμένος— ἐὰν
οἱ πολλαπλοὶ αὐτοὶ χρόνοι δὲν βρίσκονταν σὲ κάποια...
ἀπόσταση μεταξύ τους.

ἴσως σὲ κάποιο ἄνοιγμα τῶν συμπληγᾶδων
χρόνων.
κάποια γαλαζωπὴ ἀνατριχίλα τοῦ ἐλάχιστου
προφτάσει νά φανεῖ.

(*Ἐπιτάχυνση τοῦ βαθμιαίου*,
Ἡ ἐφηβεία τῆς λήθης, 1994)

Ὅποτε, γιά ποιόν χρόνο μιλάμε; Διότι τὸ ἔργο τῆς Δημουλᾶ
γέμει ἀπὸ χρόνο· εἶναι ὅμως ὁ ἀληθινὸς ἢ ὁ χάρτινος πού
ἀναφέρεται στὸ *Passe-partout*; Εἶναι «τὸ μεγάλο κύμα
χρόνου / πού ὀρμάει καὶ σὲ παίρνει» (*Ἀποσιωπητικὲς
εἰκόνες*, *Τὸ λίγο τοῦ κόσμου*, 1971), εἶναι ὁ χρόνος πού

ἐφαρμόζει ἄλλους κανόνες γιὰ τὸν καθένα μας, π.χ. «Λογικά ἀπελπίσου / πὼς δὲν εἶναι ξεκούρδιστο, / ὅτι ἔτσι δουλεύει ὁ δικός σου χρόνος» (Διάλογος ἀνάμεσα σὲ μένα καὶ σὲ μένα, ὅ. π.) ἢ πρόκειται γιὰ τὸν χρόνο πὺ μένει στάσιμος καὶ δὲν ἔχει ἀκόμα ἀναλωθεῖ, π.χ. «ἐπιβαίνω τοῦ ἀνέργου χρόνου μου / κι ἐκτελῶ μικρὰ δρομολόγια / γιὰ λίγη ἀναδρομῆ» (Ἐν Πτωχεύσει, Ἐρήμην, 1958)· ἢ ἀκόμα «Καὶ χρόνος / ἀμεταχείριστος ἐντελῶς» (Ἀγγελίες, ὅ.π.). Τὸ ἐρώτημα, φυσικά, εἶναι ρητορικό. Ἐχοντας ἔρθει σ' ἐπαφὴ πλέον μὲ τὸ ποιητικὸ Σύμπαν τῆς ποιήτριας εἴμαστε σὲ θέση ν' ἀποφανθοῦμε ὅτι ὅλοι αὐτοὶ οἱ διαφορετικοὶ χρόνοι, στὴν οὐσία, εἶναι ἓνας· κι αὐτὸς ὁ ἓνας ὅλοι χωριστά. Εἴπαμε. Ἡ Κικὴ Δημουλᾶ, ὡς ὀριακὴ, ἀκροβατεῖ κάθε στιγμή. Καὶ γιὰ νὰ κλείσουμε τὸ θέμα τοῦ Χρόνου, ἄς ἐπιτρέψουμε στὴν ἴδια τὴν ποιήτρια ν' ἀναιρέσει ὅσα σχολαστικῶς γράψαμε παραπάνω — ν' ἀναιρέσει δηλαδὴ (ποιητικά) τὸν ἑαυτὸν της, ὅπως τόσο συχνὰ πράττει· δεῖγμα τῆς ἀμφιβολίας πὺ διαπερνᾶ τὴν ποίησή της.

Ἡ Δημουλᾶ, ἤδη ἀπ' τὶς δύο πρώτες συλλογές, ἔχει ἐπίγνωση τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ χρόνος ὑπαγορεύει κανόνες καὶ προσδίδει ιδιότητες. Στὴν τρίτη συλλογὴ (Ἐπὶ τὰ ἴχνη, 1963) ἀποφασίζει ν' ἀσχοληθεῖ μαζί του ἀποκλειστικά (ὅπως θὰ πράξει ἀργότερα γιὰ τὴν Ἀπόσταση) καὶ νὰ ὀρίσει — μὲ ἀκρίβεια ποιητικοῦ χειρουργοῦ — τί ἐστὶ Χρόνος.

Χρόνος εἶναι
ὅ,τι μεσολαβεῖ καὶ μετατρέπει.
Διαιρεῖται σὲ στιγμές.
Στιγμὴ εἶναι, βέβαια,
ἓνα τίποτε τοῦ χρόνου.
Ὅμως χωράει τ' ἀποκορυφώματα, [...]

(Ὁρισμοί,
Ἐπὶ τὰ ἴχνη, 1963)

Μάλιστα, ἀρκετὰ χρόνια μετὰ, θὰ ἐπανέλθει στὸ φλέγον
τοῦτο θέμα (στὸ ἀπόσπασμα ἐδῶ, μιλάει στὴ στιγμὴ).

Καμιὰ φορὰ μοῦ πέραγε ἀπ' τὸ νοῦ
—ὅπως λανθάνουμε ὅλοι—
μήπως ἐμᾶς διακόπτοντας ἀπὸ τὴν ἔξαρσὴ μας
τὸν ἐργοδότη σου τὸν χρόνο ἐκδικεῖσαι [...]

(Ἕγνος δισύλλαβος
Χλόη Φερμοκηπίου, 2005)

Κατακλείδα: Ὁ Χρόνος μεσολαβεῖ καὶ μετατρέπει, ἀλλάζει,
μεταποιεῖ ὅπως μᾶς ἔλεγε ἡ ποιήτρια στὸ *Ἐν Πτωχεύσει*,
τὸ 1958. Καὶ μάλιστα στέκει «ἐργοδότης» ὅλων αὐτῶν
τῶν Στιγμῶν, μέσα στις ὁποῖες ζοῦμε, πού ἂν καὶ ἀσήμαντες
χρονικὰ χωρᾶνε τ' ἀποκορυφώματα τῆς ὑπαρξῆς. Ἄν

ἡ ἀπόσταση εἶναι ἡ Μαύρη Τρύπα στὸ κέντρο τοῦ ποιητικοῦ
γαλαξία τῆς Δημοουλᾶ τότε ὁ χρόνος στέκει τὸ Bing Bang
ἀπ' ὅπου ξεπηθᾷ ἡ ποιητικὴ τῆς δημιουργία.

ΥΠΑΡΧΕΙ ΜΙΑ ΚΑΤΑΠΛΗΚΤΙΚΗ σκηνή σὲ ταινία τοῦ Χόλλυγουντ ποὺ ταιριάζει ἀπόλυτα σὲ ὅ,τι καταφέρει νὰ πράξει ἡ Δημουλᾶ μὲ τὶς σταθερὲς τοῦ Χρόνου, τῆς Ἀπόστασης καὶ τοῦ Θανάτου. Στὴν ταινία ΒΑΡΑΒΒΑΣ τοῦ 1961 δίνεται ὁ φανταστικὸς διάλογος μεταξὺ τοῦ Βαραβῶ (Anthony Quinn) καὶ τοῦ Λαζάρου (Michael Gwynn). Ἐκεῖ ὁ Βαραβῶς ἐπισκέπτεται τὸν ἀναστάντα Λάζαρο στὴν οἰκεία του προκειμένου νὰ συζητήσει μαζί του καὶ νὰ πεισθεῖ περὶ τοῦ Κυρίου καὶ τῆς παντοδυναμίας του. Ὁ Λάζαρος, σοβαρὸς καὶ ἀγέλαστος μετὰ τὴν ἀνάστασή του —ὅπως μᾶς τὸν παραδίδουν τὰ κείμενα— ἀλλὰ καὶ λίγο ἐκπληκτος ἀπ' τὶς ἐρωτήσεις τοῦ Βαραβῶ, περιγράφει τὴν ἐμπειρία του δίνοντας ἴσως τὸν καλλύτερο ὄρισμὸ τοῦ τί (μπορεῖ νὰ) εἶναι Ζωὴ καὶ τί Θάνατος.

ΒΑΡΑΒΒΑΣ: Μοῦ εἶπαν ὅτι ὁ Θάνατος δὲν εἶναι Θάνατος. Μὲ ἔφεραν ἐδῶ νὰ δῶ... γιατί ἐσύ μπορεῖς νὰ μὲ κάνεις νὰ τὸ πιστέψω [...]. Πῶς εἶναι ἐκεῖ; Ἦσουν ἐκεῖ! Πές μου, σὲ τί μοιάζει;

ΛΑΖΑΡΟΣ: Σὲ τί μοιάζει;

ΒΑΡΑΒΒΑΣ: Ναί, τί εἶναι... τί εἶναι αὐτὸ ποὺ βίωσες; Τί εἶναι;

ΛΑΖΑΡΟΣ: Βίωσα τίποτα. Μόνο θάνατο.

Κι ὁ θάνατος εἶναι τίποτα.

ΒΑΡΑΒΒΑΣ: Τίποτα;

ΛΑΖΑΡΟΣ: Ναί, τίποτα. Τί θά 'πρεπε νὰ εἶναι;

Μὲ ρωτᾶς νὰ σοῦ πῶ γιὰ τὸ Βασίλειο τῶν Νεκρῶν.
Δὲν μπορῶ. Πῶς θὰ ἔλεγε κανεὶς σ' ἓνα ἀγέννητο
παιδὶ τί εἶναι Ζωή; Ὑπάρχει [ἡ Ζωή] ἀλλὰ δὲν εἶναι
κάτι. Καὶ γιὰ ὅλους αὐτοὺς ποὺ βρέθηκαν ἐκεῖ...
[στὸ Βασίλειο τῶν Νεκρῶν] τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι
κάτι ὁμοίως.

Ἡ ταινία εἶναι βασισμένη στὸ ὁμώνυμο βιβλίο τοῦ σουηδοῦ
νομπελίστα συγγραφέα Πέερ Λάγκερκβιστ (Pär
Lagerkvist, 1891-1974) καὶ ὁ διάλογος μεταφέρεται
σχεδὸν αὐτούσιος στὴν μεγάλη ὁθόνη. Ὑποστηρίζουμε ὅτι
αὐτὸ ποὺ περιγράφεται παραπάνω εἶναι ὅ,τι ἐμφορεῖ καὶ
διαπνέει τὸ ποιητικὸ ἔργο τῆς Δημουλᾶ, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι
τέλους. Ὅπως εἶπαμε, ἡ Δημουλᾶ μιλάει γιὰ τὴν ἀπόσταση
τῶν πραγμάτων. Ἀπόσταση ποὺ ἔχουν αὐτὰ μεταξύ τους
ἀλλὰ καὶ ἀπ' τὸν ἴδιο τους τὸν ἑαυτό. Σὲ αὐτὴν τὴν διαδι-
κασία ἀνακατεύει καὶ τὸν Θάνατο, μ' ἓναν ἰδιαίτερο τρόπο,
ὡς κατάσταση δυναμικὴ (τύποις ζωντανή) καὶ ὄχι στατικὴ,
ἀποτέλεσμα μιᾶς διαρκοῦς ἀσκήσεως βίας ἀπ' τὴν πλευρὰ
τοῦ Χρόνου. Τὸ δύσκολο ὅμως ἐγχείρημα, ποὺ κάνει καὶ
τόσο μοναδικὸ τὸ ποιητικὸ τῆς ὄραμα, εἶναι ὅτι ὄχι μόνον
προσπαθεῖ νὰ μιλήσει γιὰ τὰ πράγματα ὅπως δὲν εἶναι πιά
(πεθαμένα, ἢ καλύτερα μεταποιημένα) ἀπ' τὴν πλευρὰ ἐνὸς
ἔτι ζωντανοῦ — ὅπως συνήθως συμβαίνει στὴν Τέχνη—
ἀλλὰ νὰ μιλήσει γιὰ τὰ πράγματα ὡς ἔχουν (τὰ ζωντανά)
ἀπ' τὴν πλευρὰ ἐνὸς πεθαμένου (μεταποιημένου).

Καὶ σὲ αὐτὸ τὸ πλαίσιο, νομίζω, ἐδράζεται τὸ πλῆθος τῶν φωτογραφιῶν πού κάθε τόσο ἀναδύονται στὰ ποιήματά της. Μιὰ εὐκαιρία γιὰ τὴν ποιήτρια νὰ στοχαστεῖ γιὰ τὸν κόσμον τῆς φωτογραφίας καὶ τοὺς κανόνες τῆς ἀπ' τὴν ὀπτική τοῦ μη-φωτογραφημένου κόσμου· ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ νὰ στοχαστεῖ γιὰ τὸν κόσμον τῶν (ἔτι) ζωντανῶν, μὲ τίς γνωστὲς καθημερινὲς δυσκολίες, χρησιμοποιώντας τὴν ὀπτική τῆς ἀντίπερα ὄχθης, τῆς μεταποιημένης (ἐν προκειμένῳ φωτογραφημένης), τῆς (ἀπ)ἀλλαγμένης ἀπὸ τὸν Χρόνον. Οἱ φωτογραφίες βοηθοῦν πολὺ σὲ αὐτὴ τὴν προσέγγιση λειτουργώντας στὸ ἐπίπεδο τοῦ χρόνου (οἱ φυσιογνωμίες πού μένουν ἀναλλοιώτες γιὰ πάντα σ' ἓνα ἐπίπεδο κομμάτι χαρτί). Ἀντίστοιχα, στὴ διάσταση τοῦ χώρου αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται μὲ τ' ἀγάλματα τῶν ὁποίων ἡ ἀκίνησις, ὅπως ἔχει ἐπισημανθεῖ ἀπὸ ἄλλους συγγραφεῖς, δὲν εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς ἐξωτερικῆς κατάστασης ἀλλὰ μᾶλλον μιᾶς ἐσωτερικῆς θέσης (ἐνὸς προπατορικοῦ ἁμαρτήματος) — γι' αὐτὸ καὶ ἀντιμετωπίζονται στὰ ποιήματα ὡς στοιχεῖα στατικά ἀλλὰ γεμάτα ἐνέργεια.

Θὰ λένε τὰ ἀγάλματα [...]
ὅτι ἀπ' τὰ πολλὰ καὶ τὰ πολλὰ
συμφώνησα νὰ μείνω μὲ τοὺς ζῶντες

(Πέρασε τόσο σῶμα
Χλόη Θερμοκηπίου, 2005)

Ἡ ἴδια ἢ ποιήτρια ὁμολογεῖ μὲ εἰλικρίνεια αὐτὴν τὴν ἐμμονή, σὲ μιὰ ραδιοφωνικὴ συνέντευξή της, τὸ 2006:

«Νομίζω ὅτι εἶμαι προφητικὴ, [...] βλέπω μετὰ τὴ φωτογραφία τί γίνεται – ἡ ὕπαρξή μπορεῖ νὰ περάσει τὰ σύνορα καὶ νὰ μπεῖ στὸ χῶρο τῆς φωτογραφίας· ἡ φωτογραφία δὲν μπορεῖ νὰ ξαναπεράσει τὰ ἐδάφη τῆς ὑπάρξεως. Μπορεῖ νὰ εἶναι αὐτὸ μιὰ μειονεξία φοβερή, τοῦ νὰ θέλω νὰ βλέπω ἓνα τέλος πρὶν [αὐτὸ νὰ] ἔχει ἔρθει».

Λίγο ἀργότερα, τὸ 2011, θὰ προβεῖ σὲ μιὰ γενικώτερη ἀποτίμηση τοῦ κατὰ κόρον χρησιμοποιούμενου φωτογραφικοῦ συμβόλου στοὺς στίχους της (σ' ἐρώτηση τοῦ Νάσου Βαγενᾶ, στὸν Κῆπο τοῦ Μεγάρου Μουσικῆς):

«Ἐπιχείρησα ν' αὐξήσω τὸν χρόνο μέσα σὲ μιὰ φωτογραφία. Ὅμως δὲν γίνεται, εἴμαστε ἐξαρτημένοι ἀπὸ αὐτόν, εἶναι ὁ ἐπάνω καὶ ὁ κάτω κόσμος, ὁ κηπουρὸς τῶν προδεδειγμένων, τῶν ὁρίων».

Παρατήρηση: Πόσο τυχαῖο εἶναι, πρῶτον, ὅτι ἡ Δημουλᾶ κάνει λόγο γιὰ δύο κόσμους (τὸν ἐπάνω καὶ τὸν κάτω) καί, δεύτερον, ὅτι χρησιμοποιεῖ τὴ λέξη ὄριο προκειμένου νὰ μᾶς μιλήσει γιὰ τὴν τέχνη της; Ἡ ὀριακὴ (καὶ δυικὴ) Δημουλᾶ.
Ἡ σχινοβάτις ποιήτρια.

ΜΕ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ τῆς Κικῆς Δημουλᾶ βρισκόμαστε μπροστά σὲ μιὰ κορύφωση. Μιὰ κορύφωση ποὺ ἦρθε ἄρκετὰ γρήγορα — ἴσως καὶ ἀπρόσμενα — μετὰ τὴν ποιητικὴ ἀνδηση ποὺ ἀκολούθησε τὴ γενιὰ τοῦ '30 καὶ τὰ δύο βραβεῖα Νόμπελ. Ἡ ἴδια, πάνω ἀπὸ 60 χρόνια, καταθέτει τὰ διαπιστευτήριά της στὴν ἑλληνικὴ ποιητικὴ σκηνή. Εἰδῶ καὶ καιρὸ μάλιστα βρίσκεται στὸ ἐπίκεντρό της (εἴσοδος στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τὸ 2002, Εὐρωπαϊκὸ Βραβεῖο Λογοτεχνίας 2009, Μεγάλο Κρατικὸ Βραβεῖο Λογοτεχνίας 2010 κ.ἄ.). Ὁ πρωταγωνιστικὸς ρόλος δὲν εἶναι ἀδικαιολόγητος. Ἀπ' τὸ «Ἐρεβος» (1956) μέχρι τὴν «Ἄνω τελεία» (2016) ἀσκεῖ τὴν τέχνη της μὲ συνέπεια, πειθαρχία καὶ γνήσιο στοχασμὸ. Τὰ κείμενά της δὲν ὀρίζονται «μονοσημάντως»: ἀντιθέτως, εἶναι πλήρη στοιχείων κι ἔχουν τὴν ικανότητα νὰ στρέφουν τὸν ἀναγνώστη πρὸς πολλαπλὲς κατευθύνσεις — ἴδιον τῶν σημαντικῶν ἔργων τέχνης. Αὐτὸ δικαιολογεῖ καὶ τοὺς διάφορους «χαρακτηρισμοὺς» ποὺ τῆς ἀποδίδονται κατὰ καιροὺς. Κάθε ἀνάγνωση τῶν ποιημάτων τῆς Δημουλᾶ φέρει στὴν ἐπιφάνεια καὶ κάτι καινούργιο. Τὸ νὰ διαβάσει κανεὶς μία μόνο φορὰ τοὺς στίχους της δὲν εἶναι ἄρκετό ἀλλὰ ποιητικῶς ἐπιλήψιμο.

Ποιήτρια τοῦ ἐφήμερου. Ἡ Δημουλᾶ κάνει τὸν πιὸ δύσκολο ἄθλο: μᾶς μιλάει γιὰ τὰ σημαντικὰ θέματα τῆς ζωῆς ποὺ δὲν εἶναι ἄλλα ἀπ' τὰ καθημερινά. Ἀπὸ ποίημα σὲ ποίημα κι ἀπὸ συλλογὴ σὲ συλλογὴ σκάβει ὅλο καὶ βαθύτερα σὲ ὅ,τι

ἀπασχολεῖ τὸν ἄνθρωπο· τὶς τετριμμένες του συναλλαγές, τὶς διαπροσωπικές του σχέσεις, τὴν (κάθε εἶδους) ἀπώλεια. Γενικὰ τὴν πρόσληψη/ἀντίληψη τοῦ περιβάλλοντος χώρου στὸν ὁποῖον ζῆ, ἀπογοητεύεται ἀλλὰ καὶ ἐλπίζει.

Ποιήτρια τοῦ ἐγώ. Πρωτοπρόσωπη ποίηση σὲ ὅλο της τὸ εὔρος. Βιωματική, ἐξομολογητική, αὐτοβιογραφική σὲ ὀρισμένο βαθμῶ, ἀλλὰ καθόλου μελοδραματική —κίνδυνος συνήθως ἀπ’ τὴν (κακὴ) χρῆση τοῦ α’ προσώπου— ἢ Δημουλᾶ μὲ τοὺς διάφορους (γλωσσικούς) «μηχανισμούς» τοὺς ὁποῖους μετέρχεται καταφέρνει νὰ ἐξαφανίσει τὸ ἐγώ καὶ νὰ τὸ μετατρέψει σ’ ἓνα καθολικὸ καὶ διαχρονικὸ ἐμεῖς, ἀποφεύγοντας ταυτόχρονα τὴ δημιουργία χαλαρῶν συναισθηματισμῶν. Ναί, ἢ Δημουλᾶ μιλάει γιὰ τὸν ἑαυτὸ της ἀλλὰ σὰν νὰ πρόκειται γιὰ κάποιον ἄλλον. Κρατάει, θὰ λέγαμε (κι ἐδῶ) τὴν πρέπουσα ἀπόσταση ὥστε ἢ ποιητικὴ ζυγαριὰ νὰ ἰσορροπεῖ ἀπὸ ἄποψη ἔκφρασης καὶ ὕφους· ἢ καὶ νὰ γέρνει πρὸς ὄφελος τοῦ ποιητικοῦ περιεχομένου.

Ποιήτρια τῆς σκέψεως. Μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀνάδειξης τοῦ ἐσωτερικοῦ μονολόγου-διαλόγου, τοῦ (ἀνα)στοχασμοῦ, τοῦ ζεύγους «μέσα-ἔξω» πού τόσες φορές ἐπανέρχεται στοὺς στίχους της. Προσφιλὲς ὄχημα γιὰ τὴ συζήτηση αὐτὴ οἱ δεκάδες φωτογραφίες καὶ ἀγάλματα πού παρελαύνουν στὰ ποιήματά τῆς Δημουλᾶ ὡς ἐνεργούμενα ὄντα —καὶ ὄχι σὰν ἄψυχα πράγματα (res)— μὲ γνώμη καὶ ἄποψη πού δὲν

ἐκφέρονται φανερά ἀλλὰ πλαγίως, ὅπως συμβαίνει στοὺς δραματικούς μονολόγους (καὶ εἶναι σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο πού ὁ θάνατος, ὅπως τὸν καταλαβαίνουμε, ἀρχίζει νὰ ἐξαφανίζεται, νὰ ὑποχωρεῖ). Ἡ Δημουλᾶ ἐφαρμόζει, ποιητικῶ τῶ τρόπῳ, τὴν ἡρακλείτεια ρήση: «ἐδιζήσάμην ἐμεωυτόν».

Ποιήτρια τῶν λέξεων. Ἡ τῆς ἀναρχικῆς γλώσσας, ὅπως εὐστοχα ἔχει ἐπισημανθεῖ στὸ παρελθόν· ἀλλὰ καὶ τῶν ἀφηρημένων οὐσιαστικῶν, τὰ ὁποῖα θέτει πρωταγωνιστὲς στὰ ποιητικὰ ὄρωμένα πού στήνει ὥστε νὰ διεκδικήσουν τὸν ρόλο τους καὶ νὰ ποῦν τὴν ἱστορία τοῦ Κόσμου ἀπ' τὴ δική τους ὀπτική. Τὴν ὀπτικὴ τῶν πραγμάτων πού εἶτε (ἀκόμη) ζοῦν εἶτε ἔχουν «μεταποιηθεῖ» (συμβατικά: πεθάνει).

Ποιήτρια τοῦ δυισμού. Ὁλόκληρη ἡ ποίηση τῆς Δημουλᾶ κινεῖται μεταξύ ἄκρων. Εἶτε σὲ μορφὴ διαζευκτικῶν εἶτε συζευκτικῶν διπόλων. Σὲ σημεῖο μάλιστα πού ἡ ποίησή της νὰ μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθεῖ ὡς μη-ποίηση!

Ποιήτρια τῆς ἀπόστασης. Ἀπ' τὴ στιγμή πού ὑπάρχει δυισμὸς ἀναπόφευκτα ὑπάρχει καὶ ἀπόσταση. Ὁρθότερα: ἓνα ἀπύθμενο κενὸ πού μεσολαβεῖ μεταξύ καταστάσεων, ἀνθρώπων, ἰδεῶν, τοῦ Κόσμου ὀλόκληρου — πού ἀποτελεῖ καὶ τὸν πυρήνα τῆς ποιητικῆς θεωρίας τῆς Δημουλᾶ. Ἡ Ζωὴ καὶ ὁ Θάνατος δὲν ἀποτελοῦν ἐξάιρεση· γιατί δὲν πρόκειται γιὰ κανόνα ἀλλὰ γιὰ νόμο. Μάλιστα, εἶναι τέτοιος

ὁ βαθμὸς τῆς ἀπόστασης (ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τους) ποὺ ἐμφανίζονται ὡς μεταποιήσεις, μεταβάσεις (πρὸς κάτι τι). Ἐπικεφαλῆς αὐτῆς τῆς στρέβλωσης εἶναι ὁ Χρόνος. Ὅχι ὅμως ὁ συνήθης χρόνος ἀλλὰ ἓνας χρόνος συνθέμενος ἀπὸ τόσες συνιστώσες ὥστε κάθε στιγμή νὰ μὴ γνωρίζουμε εἰάν τελικὰ πατᾶμε στὴ Ζωὴ ἢ στὸν Θάνατο.

Ποιήτρια τοῦ χρόνου. Ἐνὸς χρόνου μὲ πολλαπλές μορφές, ἐκφάνσεις, ιδιότητες, κύρια σκηνὴ ὅπου διαδραματίζονται τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς, μικρὰ ἢ μεγάλα (τραγικὰ ἢ μὴ) καὶ κύριος ὑπεύθυνος γιὰ πάσαν λήθη ἀλλὰ καὶ πάσαν μνήμη. Χρόνος πλήρης στὸν ὁποῖον τὰ πάντα σεπτῶς ὑποτάσσονται· Χρόνος κατακερματισμένος ἀπὸ τόσο δὲ στιγμές. Στιγμές ἱκανές νὰ χωρᾶνε τὸ τίποτα ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρη τὴν (ποιητικὴ) δημιουργία.

ΚΛΕΙΝΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΠΟΨΙΝΗ βραδιά θὰ ἤθελα νὰ προσθέσω τὸ ἐξῆς. Ὅποτε διαβάζω τοὺς στίχους τῆς Δημουλᾶ μοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴν ἀνατρέξω συνειρμικὰ στὴν ταινία *Μπλὲ ἀπ' τὴν* τριλογία «*Τρία Χρώματα*» (1993) τοῦ σπουδαίου Πολωνοῦ σκηνοθέτη Krzysztof Kiesłowski (1941-1996) — μιὰ ταινία ποὺ μιλάει γιὰ τὴ μνήμη, τὴν ἀπώλεια, τὸ ἀναπόδραστο τῆς δημιουργίας ἀνθρωπίνων σχέσεων ἀλλὰ καὶ τὸν φόβο τῆς λήθης. Κατὰ ἓνα μεταφυσικὸ τρόπο, εἶναι σὰν νὰ ἔχει σκηνοθετήσει τὸ ἔργο ἡ ἴδια ἡ ποιήτρια (ἢ ἀντίστροφα ὁ Κισλόφσκι νὰ ἔχει γράψει τοὺς στίχους της). Ἡ πρωταγωνίστρια, ἡ Julie (Juliette Binoche), ἐπισκέπτεται κάποια στιγμή τὴ μητέρα της (Emmanuele Riva) στὸν οἶκο εὐγηρίας ὅπου βρίσκεται. Αὐτὴ πάσχει ἀπὸ ἄνοια καὶ δὲν ἀναγνωρίζει τὴν κόρη της, συγχέοντάς την μὲ τὴν ἀδελφὴ της:

— Μοῦ εἶπαν ὅτι πέθανες. Φαίνεσαι μιὰ χαρά.
Τόσο νέα... [...]

γιὰ ν' ἀπαντήσει λίγο μετὰ ἡ Julie, κυνικά:

— Δὲν θέλω πιά οὔτε ὑπάρχοντα, οὔτε ἀναμνήσεις.
Οὔτε φίλους, οὔτε ἀγάπη. Ὅλα αὐτὰ εἶναι παγίδες.

Τὴν ἐπόμενη φορὰ ποὺ ἡ Julie πηγαίνει στὸ γηροκομεῖο, παρατηρεῖ τὴ μητέρα της ἀπὸ ἀπόσταση, ἀπ' τὸ παράθυρο,

καθώς εκείνη καδισμένη σὲ μιὰ καρέκλα βλέπει τηλεόραση· συγκεκριμένα, ἕναν σχινοβάτη νὰ περπατάει σὲ σχοινί, μὲ μιὰ ράβδο ἰσοροπίας. Ἡ Julie δὲν θὰ μπεῖ στὸ δωμάτιο ἀλλὰ θ' ἀπομακρυνθεῖ γρήγορα, σαστισμένη, κάτω ἀπὸ μιὰ λιτὴ καὶ διαπεραστικὴ μελωδία πιάνου.

Σὲ αὐτὴν τὴν τάση γιὰ «ἄτακτη φυγὴ» ποὺ τόσο μαεστρικὰ προβάλλει ὁ Κισλόφσκι —καὶ ποὺ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἀνεξαιρέτως, κάποια στιγμή βιώνουν (τὸ βάρος τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης)— ἡ Δημουλᾶ στέκεται γενναῖα καὶ ὡς ἄλλος Προμηθεὺς θυσιάζεται γιὰ νὰ δωρίσει τὴν αἰώνια «φωτιά» σὲ ὅλους ἐμᾶς ποὺ τόσο ἔχουμε ἀνάγκη. Τὴν ἐλπίδα. Καὶ τοῦτο μὲ τὸν ἰδιαίτερό της τρόπο, τὴν ἰδιαίτερή της γραφίδα. Μὲ τὸ νὰ κάνει ποίηση ποὺ εἶναι ἔτοιμη νὰ βγεῖ ἔξω ἀπ' τὴν ποίηση· ποίηση ποὺ φλερτάρει μὲ τὸ τέλος της, τὸν καλλιτεχνικὸ θάνατό της· ποὺ δὲν φοβᾶται ν' ἀνέβει στὸν ποιητικὸ Καύκασο καὶ εἴτε νὰ σταυρωθεῖ εἴτε νὰ τσακιστεῖ, πέφτοντας ἀπὸ ψηλά. Τὸ αἶσθημα τῆς ἀβεβαιότητας, δυσπιστίας καὶ δυσφορίας ποὺ δημιουργοῦν οἱ στίχοι της γιὰ τὸν περιβάλλοντα Κόσμο, γιὰ ὅ,τι θεωροῦμε δεδομένο καὶ ἄρα ἀσφαλές, εἶναι ἕνας γερός γρόνθος στὸ στομάχι — ποὺ δὲν θὰ πρέπει ὅμως νὰ τρομάζει. Ἡ Κικὴ Δημουλᾶ, ἀπ' τὸ Ἔρθεος μέχρι τὴν Ἄνω Τελεία, μᾶς κλείνει τὸ μάτι καὶ μᾶς καθησυχάζει: ἂν ἡ Ζωὴ δὲν εἶναι αὐτὸ ποὺ φαίνεται τότε σίγουρα δὲν θὰ εἶναι καὶ ὁ Θάνατος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ / ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Dulk Renate — *Ἡ ἔνταση ἀνάμεσα στὴν ὑπαρξη καὶ τὴν ἀνυπαρξία*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 83, σελ.87 (Οκτ.- Δεκ. 2008)

Eidencier Νίκη — *Ἐρωσ καὶ Θάνατος, Κική Δημουλά καὶ Φροντηρικὴ Μάνραιοκερ*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 83, σελ.82-86 (Οκτ.- Δεκ. 2008)

Stavrakopoulou Anna — *Lethè s Adolescence by Kiki Dimoula and David Connolly*, HARVARD REVIEW, No. 14, pp. 123-124 (Spring, 1998)

Swan Jan Henrik — *Τὸ σπάνιο δῶρο*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 83, σελ. 52-54 (Οκτ.- Δεκ. 2008)

Taylor John — *Standing by Pointlessness: The Poetry of Kiki Dimoula*, THE ANTIOCH REVIEW, Vol. 71, No. 4, Cartography with a Twist pp. 806-813 (Fall 2013)

Vitti Mario — «Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας», σελ. 509-10, ἐκδ. ΟΔΥΣΣΕΑΣ (2016)

Ἀγαθοπούλου Μαρία Κέντρου — *Σκόβοντας οὐρανὸ ἀτένιζα*, περ. ΗΛΕΞΗ, τχ. 194, σελ. 382-383 (Οκτ.-Δεκ. 2007)

Ἀθανασόπουλος Βαγγέλης — *Ἡ ἀστρική σκόνη τῆς γλώσσας, ἀπὸ «Τὸ ποιητικὸ τοπίο τοῦ ἑλληνικοῦ 19^{ου} καὶ 20^{ου} αἰῶνα, τόμος Γ'»*, σελ. 625-660, ἐκδ. ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗΣ (2007)

Ἀκριτόπουλος Ἀλέξανδρος Ν. — *Ποιητικὴ μνημονικῶν ὀνειρώων*, ἐφ. ΗΛΥΤΗ (8.1.1995)

Ἀμανατίδης Βασίλης — *47 εἰρωνικοὶ χροσμοί*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 83, σελ. 44-47 (Οκτ.- Δεκ. 2008)

Ἀμανατίδης Βασίλης — *Δημουλά & Πικάσο, Τὸ σόνδρομο τοῦ (μὴ) ὀνειρώων*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 57, σελ. 25-29 (Ἀπρ.-Ἰούν. 2002)

Ἀναγνωστόπουλος Βασίλης, Φωτάκης Κώστας — *«Δημουλά Κική»*, στὸ Λεξικὸ Συγγραφέων, Βιογραφίες-Ἐργογραφίες, σελ. 63, ἐκδ. ΠΑΤΑΚΗΣ (2006)

Ἀποστολίδου Πέννυ — *Τὸ ξημέρωμα στὴν ποίηση τῆς Κικῆς Δημουλά (γιὰ τὴ συλλογὴ «Χλόη ἑρμονακίπλου»)*, ἐφ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (31.1.2006)

Ἀποστολίδου Πέννυ — *Τὸ Ἀνεξήγητο: Αἶνιγμα, Γνώση καὶ Φῶς στὴν ποίηση τῆς Κικῆς Δημουλά καὶ τῆς Emily Dickinson*, περ. ΓΡΑΜΜΑΤΑ & ΤΕΧΝΕΣ, τχ. 83, σελ.14-18 (Φεβ.-Μάιος 1998)

Αράργης Γιώργος — «Προσεγγίσεις», σελ. 9-54, έκδ. ΠΑΤΑΚΗΣ (1997)

Αρανότσης Εὐγένιος — *Τί θά φορᾶς συννεόηση;* (γιά τή συλλογή «Ἡ ἐφηβεία τῆς λήθης»), ἐφ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ (30.11.1994)

Αρανότσης Εὐγένιος — *Τυφλόμυγα* (γιά τή συγκεντρωτική ἔκδοσι «Ποιήματα» ἀπ' τῆς ἐκδ. Ἰκαρος, 1998), ἐφ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ (14.5.1999)

Αργυρίου Ἀλέξανδρος — *Προτάσεις γιά τήν ποίηση τῆς Δημοῦλᾶ*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 194, σελ. 304-308 (Οικτ.-Δεκ. 2007)

Αργυρίου Ἀλέξανδρος — «Ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς λογοτεχνίας», τόμος 6, σελ. 328-332, 148-163, ἐκδ. ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗΣ (2005)

Αργυροπούλου Χριστίνα — *Φιλολογική διαδρομή στήν ἀθρολογημένη ποίηση τῆς Κικῆς Δημοῦλᾶ*, περ. ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, τχ. 71, σελ. 38-49, (Ἀπρ.-Ἰούν. 2000)

Βαβούρης Σταύρος — *Κικῆ Δημοῦλᾶ: Χαῖρε ποτέ*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 83, σελ. 315-316 (Μάρ.-Ἀπρ. 1989)

Βαγενᾶς Νάσος — *Ὁ οἰκονομικός λόγος τῆς Κικῆς Δημοῦλᾶ*, περ. ΝΕΑ ΕΥΘΥΝΗ, τχ. 24, σελ. 423-427 (Ἰουλ.-Αὐγ. 2014)

Βαγενᾶς Νάσος, Κικῆ Δημοῦλᾶ — *Ἡ εἰρωνική μεταφορά*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 101, σελ. 28-31 (Ἀπρ.-Ἰούν. 2013)

Βαρθαλίτης Γιώργος — *Ὁ δημόσιος καιρός τῆς Κικῆς Δημοῦλᾶ*, περ. ΝΕΑ ΕΥΘΥΝΗ, τχ. 24, σελ. 428-430 (Ἰουλ.-Αὐγ. 2014)

Βάσση Παναγιώτα — *Ὁ καιρός καί οἱ τέσσερις ἐποχές στήν ποίηση τῆς Κικῆς Δημοῦλᾶ* (γιά τή συλλογή «Δημόσιος καιρός»), περ. ΝΕΟΣ ΕΡΜΗΣ Ο ΛΟΓΙΟΣ, τχ. 13, σελ. 247-252 (Ἀνοξτ. 2016)

Βάσση Παναγιώτα — *Ἡ μνήμη ὡς μέριμνα. Φιλοσοφικές παρατηρήσεις γιά τὸν ρόλο τῆς μνήμης στήν ποίηση τῆς Κικῆς Δημοῦλᾶ*, ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ, τχ. 92, σελ. 107-120 (2014)

Βάσση Παναγιώτα — *Οἱ φθινοπωρινοὶ ἄνθρωποι τῆς Κικῆς Δημοῦλᾶ. Συζήτηση γιά τῆς φιλοσοφικῆς ἀναφορῆς στήν ποίηση τῆς Κικῆς Δημοῦλᾶ*, ἐφ. Ἐλευθεροτυπία (23.9.2014)

Βέης Γιώργος — ...τὸ *Μεταφερθήκαμε παραπλεύρως*, ἐφ. ΤΑ ΝΕΑ (30.8.2008)

Βέης Γιώργος — *Υπάκουες δείχνουν οἱ σκέψεις ἀλλὰ ὄρκο δὲν παίρνω* (γιά τή συλλογή «Ἄνω τελεία»), BOOKPRESS.GR (2.1.2017)

Βέης Γιώργος — *Στό καθαρτήριο τοῦ μετά* (γιά τή συλλογή «Χαῖρε ποτέ»), περ. ΔΙΑΒΑΖΩ, τχ. 226, σελ.65-68 (Νοέμβριος 1989)

Βηλαρά Μαρία — «Κική Δημουλά, Κονιάκ μηδὲν ἀστέρων: Ἡ συναισθηματικὴ μνήμη ὡς ἀντίδοτο στὸν πυρετὸ τῆς ἀπώλειας. Στὸ ναδὶρ τοῦ ἐξ ἀποστάσεως καὶ στὸ ζενίθ τοῦ ἐπ' ἀόριστον», Ἄνοιχτὸ Παν. Κύπρου, ΟΥC.ACADEMIA.EDU/ΜαρίαΒηλαρά (Ἀθήνα 2015)

Βουθονίκος Βασίλειος — *Ἀπὸ τὴν καθαφικὴ πειθαρχία στὴν ἀπελευθέρωση τῶν Ἐδρέτρων*, ἐφ. ΤΟ ΕΘΝΟΣ (29.6.2014)

Βούλγαρης Κώστας — *Τὸ σῶμα τῆς ποίησης, ὁ ἔρωτας τῆς εἰκόνας* (γιά τὸ βιβλίο «Τὸ Σῶμα. Ὁ Ἔρωτας», ἐκδ. ΤΕΧΝΗΣ ΟΙΣΤΡΟΣ, 2017), ἐφ. Η ΑΥΓΗ (21.1.2018)

Βούλγαρης Κώστας — *Με ἀφορμὴ τὴν Κικὴ Δημουλά, ἡ κριτικὴ τῆς ποίησης*, ἐφ. ΑΥΓΗ (7.8.2005 & 14.8. 2005)

Γαραντούδης Εὐριπίδης — *Ἰχνὴ στὴν ἄμμο, Βιβλιοκρισίες 1991-2012*, σελ. 203-207, 221-224, 262-265, ἐκδ. GUTENBERG (2014)

Γαραντούδης Εὐριπίδης — *Τὸ ἐπικοινωνιακὸ φαινόμενο Κικὴ Δημουλά*, THE ATHENS REVIEW OF BOOKS, τχ. 52, σελ. 50-54 (Ιούν. 2014)

Γεράνης Στέλιος — «Δημουλά Κική», Ἄρθρο στὴν Μεγάλῃ Ἐγκυκλοπαίδεια Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, Χάρης Πάτσης, τόμ. 6, σελ. 242-243 (Ἀθήνα 1968)

Γεωργιάδου Ἀγάθη — *Ἀνιχνεύοντας τὴν ἀπ-οῦσία. Μιὰ διαδρομὴ στὴν ποίηση τῆς Κικῆς Δημουλά*, περ. ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ἔτος 32, τχ. 129, σελ. 26-29 (Οκτ.-Νοέμ.-Δεκ. 2014)

Γεωργιάδου Ἀγάθη — «Λογοτεχνικὲς διαδρομές. Δοκίμα στὴν ἀρχαία καὶ σύγχρονη λογοτεχνία», σελ. 140-144, ἐκδ. ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ (2005)

Γεωργιάδου Ἀγάθη — *Ὁ χρόνος καὶ ἡ ἀπώλεια στὴν ποίηση τῆς Κικῆς Δημουλά*, ἠλεκτρονικὸ περ. ΔΙ@ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ (9.11.2004)

Γεωργιάδου Ἀγάθη, Δελιγιάννη Ἐριέττα — «Διαδιάζοντας Κικὴ Δημουλά: Μιὰ προσέγγιση στὸ ἔργο της», ἐκδ. ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ (Ἀθήνα 2001)

Γεωργουσόπουλος Κώστας — *Ὁμιεῖ ἡ πείρα* (γιά τὴ συλλογὴ «Ἄνω Τελεία»), ἐφ. ΤΑ ΝΕΑ (14.1.2017)

Γεωργουσόπουλος Κώστας — *Ὁ πόθος τοῦ μηδενός* (γιά τὴ συλλογὴ «Τὰ Εὔρετρα»), ἐφ. ΤΑ ΝΕΑ (9-10.10.2010)

Γεωργουσόπουλος Κώστας — *Συσσωρευτής τῶν ἤχων*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 194, σελ. 309-311 (Οκτ.-Δεκ. 2007)

Γεωργουσόπουλος Κώστας — *Ἡ ἀλεπού καὶ τὰ σταφύλια*, περ. ΒΙΒΛΙΟΔΡΟΜΙΟ, ἐφ. ΤΑ ΝΕΑ (25-26.2.2006)

Γιαλοράκης Μανώλης — *Ἐπὶ τὰ Ἰγνη. Τῆς Κικῆς Δημουλά*, ἐφ. ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ ΛΑΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ (7.12.1963)

Γιαννακόπουλος Χαράλαμπος — *Μεσίστια ἢ λιακάδα πατρὶς* (γιά τῆ συλλογῆ «Δημόσιος καιρός»), ἐφ. ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ (20.7.2014)

Γιατρομανωλάκης Γιώργης — *Κικῆ Δημουλά: Φθαροτὸ σῶμα, πάσχουσα χώρα* (γιά τῆ συλλογῆ «Δημόσιος καιρός»), ἐφ. ΤΟ ΒΗΜΑ (15.6.2014)

Γκίκα Ἑλένη — *Ἡ τοξίνη τῶν λέξεων καὶ τὸ ὄψιστο μάθημα Θανάτου* (γιά τῆ συλλογῆ «Ἄνω τελεία»), FRACTALART.GR (12.4.2017)

Γκόννης Θεodorής — *Γι' αὐτὸ λέω χεράκι μου ἀντὶ χέρι*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 194, σελ. 344-349 (Οκτ.-Δεκ. 2007)

Γώτης Γιώργος — *Μνήμη καὶ χρόνος στὴν ποίηση τῆς Κικῆς Δημουλά*, ἐφ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, (11.10.1994)

Δαββέτας Νίκος — *Ἀγώνας καὶ ἀγωνία γιά τὸ ἐφήμερο σῶμα*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 194, σελ. 378-381 (Οκτ.-Δεκ. 2007)

Δαββέτας Νίκος — *Πρόσφυγας ἀπὸ τὴν ἀνυπαξία* (γιά τῆ συλλογῆ «Χλόη Φερμοκηπίου»), ἐφ. ΤΟ ΒΗΜΑ (29.5.2005)

Δαββέτας Νίκος — *Ἐλεγείο γιά μικρομεσαῖες πλάνες*, ἐφ. ΤΟ ΒΗΜΑ (3.6.2001) & περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 83, σελ. 119-120 (Οκτ.-Δεκ. 2008)

Δαββέτας Νίκος — *Ἡ λογικὴ τοῦ σώματος*, ἐφ. ΤΟ ΒΗΜΑ (15.11.1998)

Δαββέτας Νίκος — *Ἡ συμπεριφορὰ τῶν ἀγαμάτων στὴν ποίηση τῆς Κικῆς Δημουλά*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 84, σελ. 343-346 (Μάιος 1989)

Δαββέτας Νίκος — *Κικῆς Δημουλά: Χαῖρε ποτέ*, ἐφ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ (22.1.1989)

Δάλλος Χρίστος — *Ὁ μεταιχμιακὸς χαρακτήρας τῆς ποίησης τῆς Κικῆς Δημουλά*, περ. ΑΝΤΙ, τχ. 867, σελ. 51-54 (21 Ἀπριλίου 2006)

Δάλλκος Χρίστος — *Ἡ Ποίηση, ὄνομα οὐσιαστικόν, γένους θηλυκοῦ*, περ. ΠΛΑΝΟΔΙΟ, τόμος Θ', ἀρ. 37, σελ. 148-157 (Δεκ. 2004)

Δάλλκου Γεωργία — *Γιὰ τὴν Κικὴ Δημουλᾶ*, περ. ΦΩΝΟΓΡΑΦΟΣ, σελ. 128-134 (Ιουλ.-Νοέμ. 1989)

Δανκὴλ Ἀνθούλα — *Κικὴ Δημουλᾶ, Ἄνω τελεία*, DIASTIXO.GR (12.12.2016)

Δανκὴλ Γιώργος — *Ἡ τομὴ*, περ. ΚΑΙΝΟΥΡΙΑ ΕΠΟΧΗ, Β' Περίοδος, σελ. 137-140 (Χειμῶνας 1976)

Δασκαλόπουλος Δημήτρης — *Ἐκ πείρας σᾶς μιλῶ*, ἐφ. ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ (31.12.2016)

Δασκαλόπουλος Δημήτρης — *Ὁ μελαγχολικὸς ἄνεμος τῆς ζωῆς*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 83, σελ. 26-32 (Οκτ.-Δεκ. 2008)

Δασκαλόπουλος Δημήτρης — «*Ἀνιστόπεδες διαβάσεις*» (Βιβλωκριτικές στὰ ΝΕΑ, 1993-1996), ἐκδ. ΠΑΤΑΚΗ (1999)

Δημόπουλος Κωνσταντῖνος — *Κικὴ Δημουλᾶ: Σ' ἐσένα, αἴφνης, ἀπευθύνομαι*, ἐφ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (ἀπὸ τῆ σειρά «Ἑλληνες Ποιητές», 2014)

Δέλφης Φοῖβος — *Δ.Π. Παπαδίτσα: Διοειδὴς Λόγος, Κικῆς Δημουλᾶ: Τὸ τελευταῖο σῶμα μου*, περ. ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ, τχ. 345-346, σελ. 162-164 (Ιαν.-Φεβ. 1981)

Δημητρούλια Τιτίκα — *Οἱ ὄροι τοῦ δημοσίου διαλόγου περὶ τῆς ποίησης καὶ τῆς κριτικῆς τῆς*, ἐφ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Τέχνες καὶ Γράμματα (16.7.2006)

Δημόπουλος Κωνσταντῖνος — «*Κικὴ Δημουλᾶ. Ἔργογραφία-Ἀνθολογία-Ἀπαγγελία*», ἐφ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, σειρά «Ἑλληνες Ποιητές» (2014)

Δήμου Νίκος — *Στὴν τετράγωνη νύχτα τῆς φωτογραφίας*, ἐκδ. ΣΤΙΓΜΗ (1991) & «*Τὰ πρόσωπα τῆς ποίησης*», σελ. 37-59, ἐκδ. ΝΕΦΕΛΗ (1993) & «*Δοκίμια*», σελ. 105, ἐκδ. OPERA (2011)

Δημουλᾶ Κικὴ — *Credo*, περ. ΚΑΙΝΟΥΡΙΑ ΕΠΟΧΗ, Ἄφιέρωμα στὴ σύγχρονη γυναικεῖα ποίηση, σελ. 60-61 (Φθιν. 1976)

Δικταῖος Ἄρης — *Ἐρεβος καὶ Ἐρήμην*, περ. ΚΑΙΝΟΥΡΙΑ ΕΠΟΧΗ, σελ. 417-419 (Φθινόπωρο 1958) & περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 194, σελ. 406-408 (Οκτ.-Δεκ. 2007)

Δόξας Τάκης — [Γιὰ τὴ συλλογὴ «Ἐρεβος»], ἐφ. ΝΕΟΣ ΟΡΙΖΩΝ (30.9.1957)

Ευαγγελίου Ανέστης — «Η δεύτερη μεταπολεμική ποιητική γενιά, 1950-1970, *Λυολογία*», σελ. 99-112, έκδ. ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ 1994)

Ευσταθιάδης Γιάννης — *Έθιμοὸς στὴν παρατεταμένη χρήση τῶν θανμάτων*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 194, σελ. 393-403 (Οκτ.-Δεκ. 2007)

Ζαφειρίου Στᾶρος — *Μήπως πλήττετε; Ἡ ἀγωνία τῆς δημόσιας ἀνάγνωσης*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 83, σελ. 58-60 (Οκτ.-Δεκ. 2008)

Ζήρας Ἀλέξης — *Ἡ ποίηση τῆς Κικῆς Δημουλά ὡς ἄρνηση τοῦ ὑψηλοῦ νοήματος*, περ. ΝΕΑ ΕΥΘΥΝΗ, τχ. 24, σελ. 431-435 (Ιούλ.-Αύγ. 2014)

Ζήρας Ἀλέξης — *Τὸ ἀνεξάντλητο διάφορο* (γιά τὴ συλλογὴ «Γὰ εὔρετρα»), περ. ΔΙΑΒΑΖΩ, τχ. 510, σελ. 39-41 (Σεπ. 2010)

Ζήρας Ἀλέξης — *Τὸ ἄγχορς τῆς οὐσιαστικῆς μεταφορᾶς* (σχόλια στὶς ποιητικὲς διαδικασίεσ τῆς Κικῆς Δημουλά), περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 194, σελ. 360-367 (Οκτ.-Δεκ. 2007)

Ζήρας Ἀλέξης — *Γιὰ τίς λογοτεχνικὲς γενιέσ...*, περ. ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ, τχ. 16, σελ. 3 (Απρίλιος 1983)

Ζήρας Ἀλέξης — *Εἰσαγωγή ἀπ' τὸ βιβλίο «Νεώτερη Ἑλληνικὴ Ποίηση 1965-1980»*, έκδ. ΓΡΑΦΗ (Αθήνα 1979)

Ζορμπὰ Μυρσίνη — *Ἀνάμεσα στὸ ἔξω καὶ τὸ μέσα*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 83, σελ. 55-57 (Οκτ.-Δεκ. 2008)

Ἡλιόπουλος Χρῆστος — *Κικὴ Δημουλά: Ἡ ἐφηβεία τῆς λήθης*, έκδ. ΣΤΙΓΜΗ, σελ. 96 (Αθήνα 1994) & περ. ΜΑΝΔΡΑΓΟΡΑΣ, τχ. 8-9, σελ. 76-77 (Ιούλ.-Δεκ. 1995)

Ἡσαΐα Νανά — *Κικὴ Δημουλά: Τὸ λίγο τοῦ κόσμου*, περ. ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ, τχ. 14, σελ. 266 (Νοέμ.-Δεκ. 11971)

Θεοφανοπούλου Κωνσταντίνα — *Κικὴ Δημουλά: Ἄνω τελεία*, CULTURENOW.GR (2.3.2017)

Θρούλος Ἄλκης — *Κικὴ Δημουλά: Ἐρήμην-ποιήματα*, περ. ΚΑΙΝΟΪΡΙΑ ΕΠΟΧΗ, τχ. 12, σελ. 384-385 (Χειμῶνας 1958)

Ἰγγλέση Μαργέλλου Σεσίλ — *Ἡ φυσικὴ μεταφυσικὴ τῆς Κικῆς Δημουλά*, περ. ΝΕΟ ΠΛΑΝΟΔΙΟ, τχ. 1, σελ. 5-12 (Χειμῶνας 2013-2014)

Ἰγγλέση Μαργέλλου Σεσίλ — *Τὸ ἀναρρεπτικὸ χιοῦμορ τῆς Κικῆς Δημουλά*, περ. ΝΕΑ ΕΥΘΥΝΗ, τχ. 24, σελ. 449-452 (Ιούλ.-Αύγ. 2014)

Υγγλέστη Μαργέλλου Σεσίλ — *Δημόσιοι καιροί και ιδιωτικές άκαιρίες*, περ. ΔΙΑΛΟΓΟΣ — THE BOOKS' JOURNAL, τχ. 46, σελ. 12-19 (Αύγ. 2014)

Ίντζέμπελης Έλπιδοφόρος — *Η ποιήτρια Κική Δημουλά* (PERITEXNISOLOGOS.BLOGSPOT.GR, 1.12.2012)

Ίωαννίδης Γρηγόρης — *Οί δύσκολες νύχτες τής Κικῆς Δημουλά*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 194, σελ. 409-415 (Οκτ.-Δεκ. 2007)

Καναβούρης Κώστας — *Τα παράπονά σου στη φαντασία*, περ. ΔΙΑΒΑΖΩ, τχ. 484, σελ. 60 (Άπρ. 2008)

Καλαμαράς Βασίλης — *Ανάμεσα από τή λήθη και τή μνήμη περνάει ή ζωή* (για τή συλλογή «Άνω τελεία»), περ. ΑΝΟΙΧΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, τχ. 5 (Δεκ. 2016)

Καλαμαράς Βασίλης — *Περί ποιήσεως* (ένα ανέκδοτο κείμενο τής ποιήτριας Κικῆς Δημουλά από διάλεξή της σέ μαθήτες Λυκείου), έφ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΤΥΠΙΑ (11.12.1994)

Καραβίδας Κώστας — *Έπώδυνη αποκάλυψη με έφόδιο τά τραύματα*, περ. ΑΝΤΙ, τχ. 867, σελ. 63-65 (21.4.2006)

Καραγεωργίου Τασούλα — *Η Κική Δημουλά και τó μαγικό έλιξιμό της ποιήσης*, περ. ΝΕΑ ΕΥΘΥΝΗ, τχ. 24, σελ. 436-444 (Ιούλ.-Αύγ. 2014) & περ. ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, έτος 32, τχ. 129, σελ. 33-36 (Οκτ.-Νοέμ.-Δεκ. 2014)

Καραγεωργίου Τασούλα — *Κική Δημουλά: Η αίσθηση τού έκπατρισμού και τó αίτημα ένός νόστου*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 194, σελ. 374-377 (Οκτ.-Δεκ. 2007)

Καραγεωργίου Τασούλα — *Κικῆς Δημουλά Χλόη θερμοκηπίου*, περ. ΠΛΑΝΟΔΙΟ, τόμος Θ', άρ. 40, σελ. 722-726 (Ιούνιος 2006)

Καραγεωργίου Τασούλα — *Η ποίηση βαδίζει πάνω στο άσπρο κύμα*, «Ποίηση-Γλυπτική-Πεζογραφία, Πρακτικά Ζ' Συμποσίου: Κική Δημουλά - Θόδωρος - Θανάσης Βαλτινός», σελ. 37-50, ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΕΥΚΑΔΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ (Αθήνα 2003)

Καραγεωργίου Τασούλα — *Στην αΐθουσα τής ποιήσης*, έκδ. ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ (Αθήνα 2001)

Καραγεωργίου Τασούλα — *Συνοπτική είσαγωγή στην ποιητική τής Κικῆς Δημουλά*, περ. ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, τχ. 71, σελ. 34-37, (Άπρ.-Ιούν. 2000)

Καραγεωργίου Τασούλα — *Διδακτικές προσεγγίσεις, Η ποιήτρια Κική Δημουλά*, περ. ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ, τχ. 91, σελ. 49-54 (Καλοκαίρι 1999)

Καράλη Βρασίδα — *Ἡ ποίηση τῆς Κικῆς Δημουλά*, PEMPTOUSIA.GR (1.10.2014)

Καράλη Βρασίδα — *Τὸ λυγρὸν δέος τοῦ μηδενὸς στὸ ἔργο τῆς Κικῆς Δημουλά*, περ. ΔΙΑΒΑΖΩ, τχ. 435, σελ. 95-101 (Δεκ. 2002)

Καράλη Βρασίδα — *Ὁ Παράδεισος τῆς μετωνυμίας*, περ. ΔΙΑΒΑΖΩ, τχ. 356, σελ. 109-111 (Οκτ. 1995)

Καραντώνης Ἀνδρέας — *Κικὴ Δημουλά: Τὸ τελευταῖο σῶμα μου*, περ. ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ, τ. 110, τχ. 1299, σελ. 1107-1108 (1981)

Καραντώνης Ἀνδρέας — *Κικὴ Δημουλά: Τὸ λίγο τοῦ κόσμου*, περ. ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ, τ. 97, τχ. 1146, σελ. 484-485 (Απρ. 1975)

Καραντώνης Ἀνδρέας — *Κικὴ Δημουλά: Ἐπὶ τὰ Ἰχνη*, ἐφ. ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ, Ζωὴ καὶ Τέχνη (8.11.1963)

Καραντώνης Ἀνδρέας — *Ἄθου Δημουλά: Ὀρφενὸς & Κικῆς Δημουλά: Ἐρήμην*, περ. ΚΑΙΝΟΥ-ΡΙΑ ΕΠΟΧΗ, σελ. 199-202 (Ἀνοίξη 1959)

Καρατζῆς Διονύσιος — *Κικὴ Δημουλά, Χαῖρε ποτέ*, περ. ΓΡΑΜΜΑΤΑ & ΤΕΧΝΕΣ, τχ. 57, σελ. 24-26 (Ἰαν.-Μάρτιος 1989, Β' Περίοδος)

Καρέλης Τάκης — *« Ἰπαραξιακὴ ποίηση, Κικὴ Δημουλά. Ἡ νεότερη ποίηση - Θεωρία καὶ Πράξη»*, σελ. 207-212, ἐκδ. ΚΩΔΙΚΑΣ (1983)

Καρέλης Τάκης — *Ἡ ποίηση τῆς πολλαπλασιαστικῆς εὐαισθησίας καὶ τῆς λυρικῆς ἀφαίρεσης, ἀπὸ τὸ «Δεύτερη ἀνάγνωση (Δοκίμια)»*, ἐκδ. ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗΣ (1984) & περ. ΔΙΑΒΑΖΩ, τχ. 48, σελ. 83-86 (Δεκ. 1981)

Καρυστιάνη Ἰωάννα — *Τρόπωςε στὶς πιὸ μύχιες σκέψεις τῶν ἀνθρώπων*, ἐφ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Τέχνες καὶ Γράμματα (16.7.2006)

Κῆζα, Λώρη — *Ὁ τίτλος μὲν εἶναι ἀλυσίδες (γιά τὸ κείμενο «Ἐρανος σκέψων γιά τὴν ἀνέγερση τίτλου ὑπὲρ τῆς ἀστέρου αὐτῆς ὀμίλιας»)*, ἐφ. ΤΟ ΒΗΜΑ / περ. Βιβλία (29.3.2009)

Κέντρου-Ἀγαθοπούλου Μαρία — *Τὸ ἰδιάζον κοίταγμα*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 57, σελ. 41-44 (Απρ.-Ἰούν. 2002)

Κέντρου-Ἀγαθοπούλου Μαρία — *Οἱ ἐργάτες-λέξεις*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 8, σελ. 152-153 (Οκτ. 1989)

Κικίλια Ρίτσα Φράγκου — *...συνεχῶς καὶ ἀκάλυπτη στὴ γραμμὴ τοῦ πνός*, περ. ΔΙΑΒΑΖΩ, τχ. 435, σελ. 113-117 (Δεκ. 2002)

Κλάρας Μπάμπης — *Κική Δημουλά: Το λίγο του κόσμου*, έφ. Η ΒΡΑΔΥΝΗ (24.10.1972) & περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 83, σελ. 97-98 (Οκτ.-Δεκ. 2008)

Κλεφτογιάννη Ίωάννα — *Στό τενωμένο σκονι της Κικής Δημουλά*, έφ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ (17.9.2009)

Κοββατζής Άστέρης — *Κική-Ράδου Δημουλά: Έρεβος*, έφ. ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ, (12.1.1957)

Κοκκινάκη Νένα Ι. — *Κική Δημουλά: Η ποιητική της*, περ. ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, τχ. 71, σελ. 50-52 (Απρ.-Ιούν. 2000)

Κοκκινάκη Νένα Ι. — *Ποιητικά όνειρα δίχως όρια* (για τή συλλογή «Εφηβεία της λήθης»), έφ. ΤΟ ΒΗΜΑ, (15.1.1995)

Κόκορης, Δημήτρης — *Η άμφισημία λέξεων και ήχων ως αίχμη της ποιητικής δραστηριότητας: Δύο σχολικά ποιήματα της Κικής Δημουλά*, περ. ΠΟΡΦΥΡΑΣ, τεύχος 132, σελ. 225-231 (Ιουλ.-Σεπ. 2009) και περ. ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ, τεύχος 1804 (Οκτ. 2007) & Σημειώσεις για τή Νεοελληνική Λογοτεχνία ως Φιλολογικό-Διδακτικό Έγγραφο, σελ. 77, έκδ. ΖΥΓΟΣ (2015)

Κόκορης Δημήτρης — *Το ποίημα-δέντρο και τὸ «ἴσως»: Γιάννης Ρίτσος-Κική Δημουλά*, περ. ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ, τχ. 1804 (Οκτ. 2007)

Κόνολλου Ντέβιτ — *Η ποίηση πὸν ἀντιστέκεται και ἡ μετάφραση πὸν ἐπιμένει*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 83, σελ. 73-80 (Οκτ.-Δεκ. 2008)

Κοντογιάννη Βασιλική — *Ἀπὸ τὴν ποίηση της Κικής Δημουλά: ἀναγωγὲς της καθημερινότητας*, «Λόγος γυναικῶν, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Κομοτηνῆ 26-28 Μαΐου 2006», σελ. 185-197 (Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Ἑλληνικής Φιλολογίας, Ε.Λ.Ι.Α., 2008)

Κοντός Γιάννης — *Ἄ καθμερινὸς οὐρανὸς της Κικής Δημουλά*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 194, σελ. 340-341 (Οκτ.-Δεκ. 2007)

Κοντός Γιάννης — *Διάβασα τὸ Έκτὸς σχεδίου*, έφ. ΤΑ ΝΕΑ (9-10.7.2005)

Κορομενίδης Γιώργος — *Τὰ λουλούδια στην κνρία ἀπὸ μένα!*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 89, σελ. 171 (Απρ.-Ιούν. 2010)

Κορομενίδης Γιώργος — *Χρονολόγιο Κικής Δημουλά*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 83, σελ. 11-25 (Οκτ.-Δεκ. 2008)

Κοροπούλης Γιώργος — *Οἱ ἐλλάμψεις και τὸ ἔργο* (για τήν συγκεντρωτικὴ ἔκδοση τῶν «Ποιημάτων»), έφ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (30.4.1999)

Κόρφης Τάσος — «Δημουλά Κική», Άρθρο στην Έγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Larousse Britannica, τόμ. 20, σελ.228 (Αθήνα 1986, 2001)

Κοσμόπουλος Δημήτρης — *Αδάδακτη ἔλη τοῦ θανάτου*, περ. ΝΕΑ ΕΥΘΥΝΗ, τχ. 24, σελ. 445-446 (Ιούλ.-Αύγ. 2014)

Κότσιρας Γιώργης — *Κική Δημουλά: Χαίρε ποτέ*, περ. ΕΥΘΥΝΗ, τχ. 210, σελ. 297 (Ιούν. 1989)

Κουγιουμπτζή Μαρία — *Κική Δημουλά: Τὰ Εἴθετρα*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 203-204, σελ. 275-278 (Ιαν.-Ιούν. 2010)

Κουγιουμπτζή Μαρία — *Κοιτάζοντας τὸ μηδέν: Δημουλά, Πεντζίκης, Σιμπόροσκα*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 83, σελ. 58-72 (Οκτ.-Δεκ. 2008)

Κουλουφάκος Κώστας — *Κικής-Ράδου Δημουλά: Έρεβος*, περ. ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΕΧΝΗΣ τχ. 23/24, σελ. 474-475 (Νοέμ.-Δεκ. 1956)

Κούρτοβικ Δημήτρης — «Έλληνες μεταπολεμικοί συγγραφείς», σελ. 69-70, έκδ. ΠΑΤΑΚΗΣ (2009)

Κούρτοβικ Δημήτρης — *Περί ποιήσεων και χρωμάτων* (γιά τή συλλογή «Ενός λεπτού μαζί»), έφ. ΤΑ ΝΕΑ, ΠΑΝΟΡΑΜΑ (22.12.1998)

Κουτσουρέλης Κώστας — *Ό θρίαμβος τής Κικής Δημουλά*, περ. ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, έτος 32, τχ. 129, σελ. 30-32 (Οκτ.-Νοέμ.-Δεκ. 2014) & περ. ΝΕΟ ΠΑΝΟΔΙΟ, τχ. 3, σελ. 35-48 (Καλοκαίρι-Φθινόπωρο 2015)

Κουτσουρέλης Κώστας — *Δύο διαπιστώσεις γιά τήν Κική Δημουλά*, περ. ΝΕΑ ΕΥΘΥΝΗ, τχ. 24, σελ. 447-448 (Ιούλ.-Αύγ. 2014)

Κυρτζάκη Μαρία — *Παραλογή ή Τὸ ἀνάποδο ποίημα*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 194, σελ. 384-392 (Οκτ.-Δεκ. 2007)

Κυρτζάκη Μαρία — *Η έφηβεία τής λήθης*, περ. ΠΟΙΗΣΗ, τχ. 10 (Φθιν.-Χεμ. 1997)

Κωστήου Κατερίνα — *Η ποιητική τής ανατροπής*, έκδ. ΝΕΦΕΛΗ (2005)

Λάζαρης Νίκος — *Η ποιητική παρακμή τής Κικής Δημουλά*, περ. ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ, τχ. 1785, σελ. 92-97 (Ιανουάριος 2006) & «Η αίχμη τὸν δόρατος-Κριτικά Κείμενα 1987-2011», σελ. 55-63, έκδ. FUTURA (2014)

Λάντασος Κώστας — *Κικής Δημουλά: Τὸ τελευταίον σῶμα μου*, περ. ΤΟΜΕΣ, τχ. 71, σελ. 56-57 (Άπρ. 1981)

Λειβαδίτης Τάσος — *Κική-Ράδον Δημουλά: Ήρεβος, έφ.* Η ΑΥΓΗ (10.8.1956)

Λιγνάδης Τάσος — *Κικής Δημουλά: Επί τὰ ἴχνη*, περ. ΝΕΑ ΠΟΡΕΙΑ, τχ. 107-108, σελ. 76-77 (Ιαν.-Φεβ. 1964)

Λιοντάκης Χριστόφορος — *Ἡ ἀνατροπή τοῦ εἰδολογίου*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 194, σελ. 342-343 (Οκτ.-Δεκ. 2007)

Λουκίδου Εὐτυχία — *Κική Δημουλά: Ὅταν ἡ ἐλικότητα διαμαρτύρεται*, περ. ΕΜΒΟΛΙΜΟΝ, τχ. 65, (Καλοκαίρι-Φθινόπωρο 2012)

Λουμπροῦκος Θάνος — *Δάκρυα ἀπὸ τὸν μέσα οὐρανὸ μιᾶς μνήμης*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 83, σελ. 92-93 (Οκτ.-Δεκ. 2008)

Μαθητικὴ Ἑγκυκλοπαίδεια «Ὁ Σύμβουλος τοῦ Μαθητῆ», τόμος 7, σελ. 263, ἐκδ. ΠΑΓΟΥ-ΛΑΤΟΥ (1976). Σύνταξη/ἐπιμέλεια ὕλης: Δ.Π. Κωστελένος, Ἱστορικά/Φιλολογικὰ στοιχεία: Βαρέβρα Γουλάρου-Κωστελένου

Μανουσάκης Βασίλης — *Ἡ περίπτωση τῆς Ἐφηβείας τῆς λήθης. Ἡ ἔκφραση τοῦ ἀνείπωτου στὴν ποίηση τῆς Κικῆς Δημουλά*, περ. ΡΟΕΤΙΧ, τχ. 1, σελ. 234-241 (Ἄνοιξη 2009)

Μαντούβαλος Βασίλης — *Ἡ ποίηση τῆς Κικῆς Δημουλά ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ ἀναγνώστη*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 83, σελ. 88-89 (Οκτ.-Δεκ. 2008)

Μαργακοῦ Λαμπρίνα Ἄ. — *Κική Δημουλά: Ἄς ποῦμε πὼς ὑπάρχεις. Σχόλιο πάνω σ' ἓναν οἰκεῖο στίχο*, περ. ΕΛΙΤΡΟΧΟΣ, τχ. 15, σελ. 189-190 (Καλοκαίρι 1998)

Μαρκίδης Μάριος — *«Εἶναι καὶ Ποτέ. Ἐρμηνευτικὴ πρόσβαση στὰ ποιήματα τῆς Κικῆς Δημουλά»*, ἐκδ. ΕΡΑΣΜΟΣ (1989)

Μαρκόπουλος Θανάσης — *«Ὁ ποιητὴς καὶ τὸ ποίημα»*, ἐκδ. ΣΟΚΟΑΗ (2010)

Μαρκόπουλος Θανάσης — *Κική Δημουλά, Ἡ ἐγερση τῶν καθημερινῶν πραγμάτων*, περ. ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, τχ. 79, σελ. 61-66 (Ἀπρ.-Μάιος-Ἰούν. 2002)

Μαρωνίτης Δ.Ν. — *Ἡ νέρωση τῶν λέξεων*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 57, σελ. 7-11 (Ἀπρ.-Ἰούν. 2002)

Ματροδημήτρης Π.Δ. — *Ἡ κριτικὴ προσέγγιση τοῦ πρώτου ποιητικοῦ ἔργου τῆς Κικῆς Δημουλά ἀπὸ τὸν Ἄρη Δικταῖο*, περ. ΔΙΑΒΑΖΩ, τχ. 435, σελ. 123-127 (Δεκ. 2002)

Μέλιμπεργκ Μαργαρίτα — *Ἡ μοναξιά τοῦ οὐσιαστικοῦ*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 57, σελ. 30-34 (Ἀπρ.-Ἰούν. 2002)

Μερακλής Μιχάλης Γ. — «Σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία 1945-1980, μέρος 1^ο», σελ. 121-122, έκδ. ΠΑΤΑΚΗΣ (1987)

Μέσκος Μάρκος — *Για την πολύτιμη Κική Δημουλά*, περ. ENTEYKTHPIO, τχ. 83, σελ. 40-43 (Οκτ.-Δεκ. 2008)

Μέσκος Μάρκος — *Για «Τὸ τελευταῖο σώμα» τῆς Κικῆς Δημουλά*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 84, σελ. 341 (Μάιος 1989)

Μινούτσικος Θάνας — *Δύο γράμματα στην Κική Δημουλά*, περ. ENTEYKTHPIO, τχ. 83, σελ. 90-91 (Οκτ.-Δεκ. 2008)

Μινούτσι Πάολα Μαρία — *Ἡ μεταφορὰ τῆς ἀπουσίας στὴν ποίηση τῆς Κικῆς Δημουλά*, περ. ENTEYKTHPIO, τχ. 57, σελ. 35-40 (Απρ.-Ἰούν. 2002)

Μότσιος Γιάννης — «Ἀναλύσεις ποιητικῶν κειμένων», έκδ. ΓΡΗΓΟΡΗ (2011)

Μπαλοῦρδος Γιώργος — *Κική Δημουλά: Ἡ τρυφερότῃς ἰκεσία πρὸς τὸν Θεὸ γίνεται Ποίηση*, TIMESNEWS.GR (20.2.2019) & GIORGOSBALURDOS.BLOGSPOT.COM (19.2.2019)

Μπαλοῦρδος Γιώργος — *Λόγος περὶ λογοτεχνικότητας*, TIMESNEWS.GR (22.2.2019) & GIORGOSBALURDOS.BLOGSPOT.COM (21.2.2019)

Μπαμπασάκης Γιώργος-Ἰάκωβος — *Κική Δημουλά: Γὰ τὸν χρόνον καὶ τὶς λέξεις (γὰ τῆ σὺλλογῆ «Ἄνω Τελεία»)*, περ. LIFO (8.12.2016)

Μπελεζίνης Ἀνδρέας — *Κριτικὴ ὑπὸ καταστολή*, ἐφ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ (17.3.2006)

Μπελεζίνης Ἀνδρέας — *Οἱ σεισμοὶ (καὶ τὰ «σεῖστρα») τῆς Κικῆς Δημουλά*, ἐφ. ΤΑ ΝΕΑ (21.10.1999)

Μπλάνας Γιώργος — *Δὲν βαριεῖσαι. Κική Δημουλά, μὴ ποιητικὴ ὄντολογία*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 194, σελ. 368-373 (Οκτ.-Δεκ. 2007)

Μπουκάλας Παντελής — *Μεταξὺ τῆς ἐπίγνωσης καὶ τῆς ἀπίγνωσης*, ἐφ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (8.1.2008)

Μπουκάλας Παντελής — *Νὰ ἀντέξεις εἶναι τὸ ζητούμενο....*, περ. ENTEYKTHPIO, τχ. 57, σελ. 12-16 (Απρ.-Ἰούν. 2002)

Μπουκάλας Παντελής — *Καρποὶ λυρικῆς μεγαλοῖας. Ἡ ποίηση τῆς Κικῆς Δημουλά καὶ τὸ τρισευλογημένο ἐμπόδιο*, ἐφ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (30.3.1999)

Μπουκάλας Παντελής — *Πόσες στάχτες για να υπάρξει λάμψη. Τα τεχνάσματα και τὰ αισθήματα στην ποίηση τῆς Κικῆς Δημουλά*, ἐφ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (6.4.1999)

Μπουκάλας Παντελής — *Μ' ἔνα ροσταλὸ μετανάστη λόγο* (για τὴ συλλογὴ «Ἐνὸς λεπτοῦ μαζι»), ἐφ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (10.11.1998)

Μπουκάλας Παντελής — *Ἀπληστο πὸν εἶσαι ἀνεξήγητο...* (για τὴ συλλογὴ «Ἡ ἐφρηβία τῆς λήθης»), ἐφ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (20.12.1994) & «Ἐνδεχομένως. Στάσεις στὴν ἑλληνικὴ καὶ ξένη τέχνη τοῦ λόγου», σελ. 148-163, ἐκδ. ΑΓΡΑ (1996)

Μπουκάλας Παντελής — *Υπὲρ ἀσωτείας*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 84, σελ. 342 (Μάιος 1989) & ἐφ. Η ΠΡΩΤΗ (24.6.1989)

Νιάρχος Θανάσης — *Περὶ τοῦ σώματος*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 194, σελ. 338-339 (Οκτ.-Δεκ. 2007)

Νιάρχος Θανάσης — *Πίσω καὶ πέρα ἀπὸ τὶς λέξεις*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 84, σελ. 347-349, (Μάιος 1989)

Νικολαΐδου Σοφία — *Κικὴ Δημουλά: Ποιήματα*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 57, σελ. 20-24 (Ἀπρ.-Ἰούν. 2002)

Νικορέτζος Δημήτρης — «Κικὴ Δημουλά - Ἕνας μύθος διαπορευόμενος», ἐκδ. ΛΙΒΑΝΗΣ (2013)

Παναγιώτου Γιώργος Α. — *Κικὴ Δημουλά: Τὸ λίγο τοῦ κόσμου*, ἐφ. ΠΡΩΙΝΗ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ (26.2.1973)

Παπαγεωργίου Κώστας Γ. — «Ἡ γενιὰ τοῦ '70», ἐκδ. ΚΕΔΡΟΣ (2016)

Παπαγεωργίου Κώστας Γ. — «Κικὴ Δημουλά: Χρονικογράφος τοῦ ἐφήμερου», ἐκδ. ΚΕΔΡΟΣ (2013)

Παπαγεωργίου Κώστας Γ. — *Με τὰ εἴθετρα τῆς ποιητικῆς τέχνης γιὰ κτερίσματα ἀπὸ ἄλλες ἐποχές*, ἐφ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, περ. Βιβλιοδύστη, τχ. 632 (4.12.2010)

Παπαγεωργίου Κώστας Γ. — *Ἡ πρώιμη ποίηση τῆς Κικῆς Δημουλά*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 194, σελ. 354-359 (Οκτ.-Δεκ. 2007)

Παπαγεωργίου Κώστας Γ. — *Παραμυθτικὲς ἀναθυμιάσεις τῆς μνήμης* (για τὴ συλλογὴ «Χλόη Θερμοκρηπίου»), ἐφ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ (27.5.2005)

Παπαγεωργίου Κώστας Γ. — «Ἡ ἑλληνικὴ ποίηση, τ. ΣΤ'», σελ. 148-163, ἐκδ. ΣΟΚΟΛΗΣ (2002)

Παπαγεωργίου Κώστας Γ. — *Κική Δημουλά: Ήχος απομακρύνσεων*, έφ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ (29.6.2001)

Παπαδάκη Άθηνά — *Κική Δημουλά: Δημόσιος καιρός*, περ. ΝΕΑ ΕΥΘΥΝΗ, τχ. 24, σελ. 456-457 (Ιούλ.-Αύγ. 2014)

Παπακώστας Γιάννης — *Κική Δημουλά: Δημόσιος καιρός*, περ. ΤΑ ΠΟΙΗΤΙΚΑ, τχ. 14, σελ. 4-5 (Ιούν. 2014)

Παπακώστας Γιάννης — *Λέξεις άνθεκτικές πού νά μή σκίζονται*, περ. ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, έτος 32, τχ. 129, σελ. 22-25 (Οκτ.-Νοέμ.-Δεκ. 2014)

Παπακώστας Γιάννης — *Κική Δημουλά: Δημόσιος καιρός*, περ. ΝΕΑ ΕΥΘΥΝΗ, τχ. 24, σελ. 458-463 (Ιούλ.-Αύγ. 2014)

Παπακώστας Γιάννης — *Άπό τήν πολυσημία στόν άποφθεγματικό λόγο ή: τά όρια τής μεταφοράς*, (για τή συλλογή «Μεταφερθήκαμε παραπλεύρως»), περ. «Κ», τχ. 17, σελ. 122-132 (Δεκ. 2008)

Παπακώστας Γιάννης — *Ή έσωτερική πατριδογνωσία τής Δημουλά* (για τή συλλογή «Χλόη έρμολογήσου»), έφ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (10.7.2005)

Παπακώστας Γιάννης — *Ή Κική Δημουλά και ή ποιήση τοῦ μέσα χώρου*, έφ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (4.11.2003) & «Ιγνηλασίες, Φιλολογικά Μελετήματα», σελ. 213-214, έκδ. ΠΑΤΑΚΗΣ (2003)

Παπαλέξανδρου Άριστέα — *Μεσίτια ή λιακάδα πατρίς: ό ώριμος καιρός τής Κικής Δημουλά*, περ. ΝΕΑ ΕΥΘΥΝΗ, τχ. 24, σελ. 464-468 (Ιούλ.-Αύγ. 2014)

Παπάς Βασίλης — *Μοντάλε-Δημουλά: Σχετικά με τόν άπόντα σύντροφο*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 83, σελ. 61-67 (Οκτ.-Δεκ. 2008)

Παπασπύρου Σταυρούλα — *Μιά ποιήτρια έξομολογείται*, έφ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ (21.2.2010)

Παπαστάθη Δέσποινα — *Ή άνω τελεία τής Κικής Δημουλά*, ΟΑΝΑΓΝΩΣΤΙΣ.GR (24.1.2017)

Παπαστάθη Δέσποινα — «Κική Δημουλά, Άγδοφόρος μελαγχολίας», έκδ. GUTENBERG (2018)

Παπαστάθη Δέσποινα — «Διδακτορική διατριβή: Ή ποιήση και ή ποιητική τής Κικής Δημουλά», Παν. Ίωάννινων, Φιλσοσοφική Σχολή / Τμήμα Φιλολογίας (Ίωάννινα 2014)
UOI.ACADEMIA.EDU/ΔΕΣΠΟΙΝΑΠΑΠΑΣΤΑΘΗ

Παπαστάθη Δέσποινα — *Ποιητική τοῦ πένθους στὴν ποίηση τῆς Κικῆς Δημουλά*, ἀπὸ τὸ «Ζητήματα Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας II», COURSE.UOI.GR (Παν. Ἰωννίνων, Ἀνοιχτὰ Ἀκαδημαϊκὰ Μαθήματα)

Παρίσης Νικητας — *Ὁ λόγος τῆς ποίησης καὶ ὁ λόγος τῆς φωτογραφίας*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 159-160, σελ. 809-813 (Σεπ.-Δεκ. 2000)

Πατρίκιος Τίτος — *Ἡ ἀναγνωρισμότητα τῆς Κικῆς Δημουλά*, περ. ENTEYKTHPIO, τχ. 83, σελ. 34-38 (Οκτ.-Δεκ. 2008)

Παυλάκου Δημήτρα — *Κικὴ Δημουλά: Φαροφύλακας σὲ ὁμόκεντρα νερά*, ἐφ. Η ΑΥΓΗ (22.6.2010)

Παυλάκου Δημήτρα — *Ποιήσεως προσηγασμένη*, ἐφ. Η ΑΥΓΗ (27.6.1999)

Παυλάκου Δημήτρα — *Ὁ πόνος τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ ἀνθρώπου*, ἐφ. Η ΑΥΓΗ (25.12.1998)

Πέγγλη Γυλιάντα — *Ἐκτὸς σχεδίου, ὁ γενέθλιος λόγος*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 194, σελ. 326-329 (Οκτ.-Δεκ. 2007)

Πέγγλη Γυλιάντα — *Κικὴ Δημουλά: Σχεδὸν προσωπογραφία*, περ. ΠΑΡΟΔΟΣ, τχ. 5, σελ. 335-361 (Νοέμ. 2004, περίοδος Β')

Πέγγλη Γυλιάντα — *Κικὴ Δημουλά: Χαῖρε ποτέ*, περ. ΠΑΡΟΔΟΣ, τχ. 6, σελ. 479-481 (Φεβρ. 1990, περίοδος Α')

Πέτρος Χάρης — *Γιὰ τὶς συλλογές «Ποιήματα» (16.2.1952) καὶ «Ἐρεβος» ἐφ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ (11.2.1956)*

Πορφύρης Τάσος — *Κικὴ Δημουλά: Χαῖρε ποτέ*, περ. ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ, τχ. 33, σελ. 11-12 (Ἰούν. 1989)

Ροζάνης Στέφανος — *Οἱ περιπέτειες τοῦ [ποιητικοῦ] σώματος (σχόλιο στὴν ποιητικὴ τῆς Κικῆς Δημουλά)*, περ. ΠΟΙΗΣΗ, τχ. 13, σ. 251-255 (Ἀνοιξη-Καλοκαίρι 1999)

Ροῦσος Τάσος — *Δραστικὸ ἀποτέλεσμα (γιὰ τὴ συλλογὴ «Χαῖρε ποτέ»)*, ἐφ. ΤΟ ΒΗΜΑ (12.3.1989)

Σαράκη Σταυρούλα — *«Διπλωματικὴ Ἔργασία: Ἡ κριτικὴ γιὰ τὸ ἔργο τῆς Κικῆς Δημουλά» Πανεπιστήμιο Πατρῶν, Σχολὴ Ἀνθρωπιστικῶν καὶ Κοινωνικῶν Σπουδῶν, Τμήμα Φιλολογίας, (Πάτρα 2015), NEMERTES.LIS.UPATRAS.GR*

Σιλβέστρος Παῦλος — *Μνήμης συγκομιδὴ*, NEOPLANODION.GR (7.12.2015)

Σινόπουλος Τάκης — «*Η γλώσσα και τὸ προσωπεῖο. Κικῆς Δημουλᾶ: Ἐπὶ τὰ ἴχνη*», ἐκδ. ΦΕΞΗΣ (Αθήνα 1963) & περ. ΕΠΟΧΕΣ, τχ. 18, σελ. 66-67 (Οκτ. 1964)

Σιώτης Ντίνος — *Ποίηση ἔκθετη πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ ἀνεξήγητου τῆς ψυχῆς* (γιά τὴ συλλογὴ «Ἄνω τελεία»), ἐφ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (6.6.2017)

Σιώτης Ντίνος — *Ἡ ζωὴ γιά πρώτη φορά*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 194, σελ. 351-353 (Οκτ.-Δεκ. 2007)

Σόφογκας Σωτήρης — *Ἡ ποιήτρια Κικὴ Δημουλᾶ*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 194, σελ. 322-325 (Οκτ.-Δεκ. 2007)

Σουλογιάννη Ἀκηστis — *Δύο κριτικὲς γιά τὸ ἴδιο βιβλίο* (γιά τὴ συλλογὴ «*Δημόσιος καιρὸς*»), περ. ΤΑ ΠΟΙΗΤΙΚΑ, τχ. 14, σελ. 5-6 (Ιούν. 2014)

Σουλογιάννη Ἀκηστis — *Πολυεπίπεδη γραφὴ* (γιά τὴ συλλογὴ «*Τὰ εὔρετρα*»), περ. ΠΟΙΗΤΙΚΗ, τχ. 6, σελ. 291-295 (Φθιν.-Χεμ. 2010)

Σουλογιάννη Ἀκηστis — *Κικὴ Δημουλᾶ: Ἡ Ἐφηβεία τῆς λήθης*, ἐκδ. ΣΤΙΓΜΗ (Αθήνα 1994) & περ. ΓΡΑΜΜΑΤΑ & ΤΕΧΝΕΣ, τχ. 74, σελ. 18 καὶ 31 (Ιούν.-Σεπ. 1995, Γ' Περίοδος)

Σουλογιάννη Ἀκηστis — *Κικὴ Δημουλᾶ: Χαῖρε ποτέ*, περ. ΓΡΑΜΜΑΤΑ & ΤΕΧΝΕΣ, τχ. 59, σελ. 26-28, (Σεπ.-Δεκ. 1989)

Σταματίου Κώστας — *Κικὴ Δημουλᾶ: Χαῖρε ποτέ*, ἐφ. ΤΑ ΝΕΑ (14 & 21.1.1989)

Σταματίου Κώστας — *Κικὴ Δημουλᾶ: Τὸ τελευταῖο σῶμα μου*, ἐφ. ΤΑ ΝΕΑ (6.6.1981)

Στεφανίδης Μάνος — *Δυσεῦρετα ἀόρατα μυστικά* (γιά τὴ συλλογὴ «*Τὰ εὔρετρα*»), περ. ΡΟΕΤΙΧ, τχ. 4, σελ. 39-40 (Χειμῶνας 2010-11)

Στέφος Ἄγγ. Ἀναστάσιος — *Ἡ ποίηση τῆς Κικῆς Δημουλᾶ στὴν ἐκπαίδευση*, περ. ΝΕΑ ΕΥΘΥΝΗ, τχ. 24, σελ. 469-472 (Ιούλ.-Αὔγ. 2014)

Στέφος Ἄγγ. Ἀναστάσιος — *Ἔργα καὶ ἡμέρες τῆς Κικῆς Δημουλᾶ*, περ. ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ἔτος 32, τχ. 129, σελ. 18-21 (Οκτ.-Νοέμ.-Δεκ. 2014)

Συλλέεστρος Παῦλος — *Μνήμησ συγκομιδὴ* (γιά τὴ συλλογὴ «*Χλόη Θερμοκηπίου*»), περ. ΝΕΟ ΠΑΛΑΝΟΔΙΟ, τχ. 3, 7.12.2015

Τέσσης Παναγιώτης — *Κυρία τῆς Ποιήσεως*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 194, σελ. 312-313 (Οκτ.-Δεκ. 2007)

Τζίμα Περσεφόνη — *Ἔνα ποιητικὸ ταξίδι*, ἐκδ. ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑ (2014)

Τοπάλη Μαρία — *Οι δύο όψεις μιᾶς δημοφιλοῦς ποίησης* (γιά τή συλλογή «Χλόη φερμο-
κηπίου»), περ. ΠΟΙΗΣΗ, τχ.26, σελ. 246-249 (Φθινόπωρο-Χειμῶνας 2005)

Τριανταφυλλίδου Γεωργία — *Γιά ποιό λόγο*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 83, σελ. 50-51
(Οκτ.-Δεκ. 2008)

Τσαγκαράκη Έλενα Σ. — *Ἡ ἐπικράτεια τῆς σιωπῆς στήν Κική Δημουλά*, ἐφ. ΕΛΕΥΘΕΡΟ-
ΤΥΠΙΑ (1.10.2011)

Τσάκωνας Δημήτρης — «*Επίτομη ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας*», ἐκδ. ΚΑΚΤΟΣ
(1999)

Τσαμπήρας Σωτήρης — *Ἀπέναντι στήν ἀκατάσχετη ροή τῶν ἡμερῶν*, ἐφ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ
(2.7.1981) & περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 83, σελ. 100-103 (Οκτ.-Δεκ. 2008)

Τσαμπήρας Σωτήρης — *Ἡ ποίηση τῆς Κικῆς Δημουλά. Τοποιογράφος μιᾶς γενιάς*,
ἐφ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (23.2.1978)

Τσαούσης Κώστας — *Κουβέντες μέ τὸ ὄνειρο καί τὴν ἐλπίδα* (γιά τή συλλογή «Χαῖρε ποτέ»),
ἐφ. ΤΟ ΕΘΝΟΣ (10.1.1990)

Τσιανίκας Μιχάλης — *Ἡ σιγονιὰ τῶν πρώτων στίχων ἢ Ἀὐτοβιογραφία μιᾶς ἀν-ὀρίμανσης*,
περ. ΔΙΑΒΑΖΩ, τχ. 435, σελ. 102-112 (Δεκ. 2002)

Τσίγλιας Σωκράτης — *Τὸ λίγο τοῦ κόσμου τῆς κριτικῆς...*, ἐφ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (15.7.2006)

Φουριώτης Ἄγγελος — *Κική Δημουλά: Ἐπὶ τὰ ἔχρη*, ἐφ. ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ (4.2.1964)

Φτέρης Γεώργιος — *Κική Χρ. Ράδου: Ποιήματα*, ἐφ. ΤΟ ΒΗΜΑ (1.3.1952)

Φωστιέρης Ἀντώνης — *Κική Δημουλά: Τὸ τελευταῖο σῶμα μου*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 5,
σελ. 402-403 (Ἰούν. 1981)

Χαρχαλαμπίδης Κυριάκος — *Κάποιος πλουσίας ὠραιότητος*, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 194, σελ. 330-
337 (Οκτ.-Δεκ. 2007)

Χάρης Πέτρος — *Τὰ νέα βιβλία. Κικῆς Χρ. Ράδου: Ποιήματα*, ἐφ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ (16.2.1952)

Χάρης Πέτρος — *Τὰ νέα βιβλία. Κικῆς Ράδου-Δημουλά: Ἐρεβος*, ἐφ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ
(11.2.1956)

Χαρτουλάρη Μιρέλα — *Κική Δημουλά: Ἡ ποίηση βοηθᾷ ὅσο τὸ κερὶ σ' ἔνα ξωκλήσι*,
ἐφ. ΤΑ ΝΕΑ (12.11.2003)

Χαρτοουλάρη Μικέλα — *Κική Δημουλά: Με ένοχλεῖ ἡ λέξη ποιήτρια*, ἔφ. ΤΑ ΝΕΑ (22.5.1997)

Χατζηθασιλείου Βαγγέλης — *Ἡ Κική Δημουλά καὶ ἡ κριτική*, ἔφ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ (11.8.2006)

Χατζηθασιλείου Βαγγέλης — *Τὸ χρονικὸ μιᾶς ποιητικῆς διαδρομῆς*, περ. ΔΙΑΒΑΖΩ, τχ. 435, σελ. 118-122 (Δεκ. 2002)

Χατζηθασιλείου Βαγγέλης — *Κατ' ὄναρ, Κική Δημουλά: Ἡ ἐφηβεία τῆς λήθης*, ἐκδ. ΣΤΙΓΜΗ, σελ. 93 (Αὔγου 1994) & περ. ΠΟΙΗΣΗ, τχ. 5, σελ. 234-236 (Ανοσιζή 1995)

Χατζηθασιλείου Βαγγέλης — *Ὁ ἀνορθόγραφος κόσμος* (γὰ τῆ συλλογῆ «Χαῖρε ποτέ»), περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 6, σελ. 119-120 (Απρ. 1989)

Χατζητάτσης Τάσος — *Ἐπὶ τὰ ἴχνη*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 57, σελ. 17-19 (Απρ.-Ἰούν. 2002)

Χλωπτσιούδης Δημός — *Κάθαρση καὶ δραματικότητα στὴν ποιητικὴ τῆς Κικῆς Δημουλά*, TVXS.GR (14.1.2017)

Χοντολίδου Ἐλένη — *Μὲ ἀφορμὴ τὰ μοντέλα καὶ τίς στάρλετ ποὺ διαβάζουν ποίηση: ἔπαινος Κικῆς Δημουλά*, ἔφ. ΑΥΓΗ (30.10.2005)

Χουζούρη Ἴρινα — *Ποίηση τῶν ἄλλων ὄψεων*, ἔφ. Η ΑΥΓΗ (29.1.1989)

Χουλράκης Δημήτρης — *Δῶρο στὰ περασμένα της* (γὰ τὸ «Ἐκτὸς Σχεδίου»), ἔφ. ΤΟ ΒΗΜΑ (20.2.2005)

Ψυχουαϊδῆς Γιάννης — *Συνάντηση*, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 83, (Οκτ.-Δεκ. 2008)

ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ

Ἀφιέρωμα στὸ περιοδικὸ ΝΕΑ ΕΥΘΥΝΗ, τεύχος 24 (Ἰουλ.-Αὔγ. 2014)

Ἀφιέρωμα στὸ περιοδικὸ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, τεύχος 129, (Οκτ.-Νοέμ.-Δεκ. 2014)

Ἀφιέρωμα στὸ περιοδικὸ ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τεύχος 83, (Οκτ.-Δεκ. 2008)

Ἀφιέρωμα στὸ περιοδικὸ Η ΛΕΞΗ, τεύχος 194, (Οκτ.-Δεκ. 2007)

Ἀφιέρωμα στὸ περιοδικὸ ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τεύχος 57 (Απρ.-Ἰούν. 2002)

Ἀφιέρωμα στὸ περιοδικὸ ΔΙΑΒΑΖΩ, τεύχος 435 (Δεκ. 2002)

Ἀφιέρωμα στὸ περιοδικὸ ΔΙΑΒΑΖΩ, τεύχος 356, (Οκτ. 1995)

EIKONA / BINTEO

CAFE τοῦ ΙΑΝΟΥΪ — Ὁ Νίκος Θρασυβούλου συνομιλεῖ μετ' τὴν Κικὴ Δημουλᾶ (20.2.17)
MONOPAMMA — Ἡ Κικὴ Δημουλᾶ αὐτοβιογραφεῖται στὸν Γιώργο Σγουράκη (2013)
ΣΤΑ ΑΚΡΑ — Συνέντευξη τῆς Κικῆς Δημουλᾶ στὴ Βίκυ Φλέσσα (Ἰαν. 2010)
ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΜΕ ΤΗΝ ΚΙΚΗ ΔΗΜΟΥΛΑ — Ντοκιμαντέρ τῆς Κατερίνας Πατρώνη
Η ΖΩΗ ΕΙΝΑΙ ΑΛΛΟΙΪ — Συνέντευξη τῆς Κικῆς Δημουλᾶ στὴν Εὐη Κυριακοπούλου (2008)
UNDERGROUND ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ — Ἡ Κ. Δημουλᾶ διαβάζει ποιήματά της (12.5.2007)

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Κικὴ Δημουλᾶ, «Ἡ ποίηση εἶναι μιὰ σταγόνα χαρᾶς σ' ἓναν ὠκεανὸ λύπης». Συνέντευξη
στὴ Γιούλα Σαρδέλη, ELEFThERIAONLINE.GR (3.8.2019)

Κικὴ Δημουλᾶ, «Ἡ ποίηση εἶναι ἓνα ἀγωνιώδες ἐρωτηματικό». Συνέντευξη στὸν Δημήτρη
Μανιάτη, ἐφ. ΤΑ ΝΕΑ (8.9.2018)

Κικὴ Δημουλᾶ, «Ἡ ἐμπνευση δὲν εἶναι καθόλου κυρία». Συνέντευξη στὸν Γρηγόρη Μπέκο,
ἐφ. ΤΟ ΒΗΜΑ (2.12.2018)

Κικὴ Δημουλᾶ, «Κερδισμένος εἶναι αὐτὸς ποὺ ἀγαπάει, ὅχι αὐτὸς ποὺ ἀγαπιέται». Συνέντευξη
στὴ Μυρτώ Λοβέρδου, BOVARY.GR (27.6.2017)

Κικὴ Δημουλᾶ, «Ἐκκρμεῖ τὸ ἀγνωστο ὑπόλοιπο τῆς ἀκόμα τώρα ζωῆς μου». Συνέντευξη
στὸν Γιάννη Χατζηγεωργίου, ἐφ. ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ (περ. Φιλgood, 11.12.2016) &
IKAROSBOOKS.GR

Κικὴ Δημουλᾶ, «Ἐἶμαι ἀκόμα πεινασμένη γιὰ ζωή». Συνέντευξη στὸν Γιώργο Ἀρχιμανδρίτη,
ἐφ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (11.11.2016)

Κικὴ Δημουλᾶ καὶ Στρατῆς Παττακός: «ἀπὸ καρδιάς». Συνέντευξη στὸν Θανάση Νιάρχο,
περ. ΒΗMagazino (14.2.2016)

Κικὴ Δημουλᾶ, «Ἡ Εὐτυχία δὲν βγάζει Ποίηση». Συνέντευξη στὸν Μάκη Προβατᾶ,
ἐφ. ΤΟ ΒΗΜΑ (27.9.2015)

Κικὴ Δημουλᾶ, «Ἡ Ἱστορία τραβᾶ τὸ δρομολόγιό της ἐρήμην τῶν ποιητῶν». Συνέντευξη
στὸν Γρηγόρη Μπέκο, ἐφ. ΤΟ ΒΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ (19.4.2014)

Κικὴ Δημουλᾶ, «Ἡ ποίηση πιστεύει στὶς ἄναστάσεις». Συζήτηση μετ' τὸν Δημήτρη
Κοσμόπουλο, περ. ΝΕΑ ΕΥΘΥΝΗ, τχ. 24, σελ. 420-422 (Ἰουλ.-Αὐγ. 2014)

Κική Δημουλά, «Θά ἤθελα νὰ εἶμαι συνομήλικη μὲ τὸ αἰώνιο». Συνέντευξη στὸν Δημήτρη Μανιάτη, ἐφ. ΤΑ ΝΕΑ (ΒΙΒΛΙΟΔΡΟΜΙΟ, 10.10.2014)

Κική Δημουλά, «Δὲν γνωρίζω τί σημαίνει εὐτυχία καὶ ἂν ὑπάρχει». Συνέντευξη στὸν Γιάννη Χατζηγεωργίου, ἐφ. ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ (περ. Φιλgood, Σεπ. 2014) & LIFO.GR (25.10.14) καὶ «Ἡ κυρία Κική Δημουλά πιστεύει ὅτι εἶναι δευτὴ καὶ συμβίβασμένη», LIFO.GR (2.1.2018)

Kiki Dimoula: "Greek poet's dark vision". Interview to Rachel Donadio, news. INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE (5.1.2013)

An interview with poet Kiki Dimoula by Cecil Inglessis Margellos, YALEBOOKSBLOG.CO.UK (15.3.2013)

Κική Δημουλά & Τίτος Πατρίκιος, «Πάρε τὰ δῶρα τῆς ψυχῆς σου νὰ ῥτεις». Συνέντευξη στὸν Λευτέρη Ξανθόπουλο, περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 98, σελ. 6-31 (Αὐγ.-Ὀκτ. 2012)

Κική Δημουλά, «Οἱ μακροχρόνιες κρίσεις δίνουν μεγάλη ἐξουσία στὴν ἐλπίδα». Συνέντευξη στὸν Γιάννη Ν. Μπασκόζο, ἐφ. ΤΑ ΝΕΑ (20.2.2011)

Κική Δημουλά, «Ζοῦμε σὲ μιὰ ἔπαρση θαύτατης ἄγνοιας». Συνέντευξη στὸν Δημήτρη Πολιτάκη, ἐφ. ΤΑ ΝΕΑ (4.6.2011)

Κική Δημουλά, «Ποίηση, Ἄραξη κάμερα στὴν ὄροφή τῶν γεγονότων». Συνέντευξη στὸν Κώστα Κατσουλάρη, BOOKPRESS.GR (13.7.2010)

Κική Δημουλά, «Ἡ νίκη ἀνήκει στοὺς ἡττημένους». Συνέντευξη στὴν Ὀλγα Σελλά, περ. «Κ» (2010)

Κική Δημουλά, «Τὸ σῶμα δὲν θέλει νὰ πεθάνει». Συνέντευξη στὴν Κατερίνα Ἰ. Ἀνέστη, LIFO.GR (17.7.2008)

Κική Δημουλά, «Ἐχομε τερατώδη αὐξηση τοῦ ποιητικοῦ πληθυσμοῦ». Συνέντευξη στὸν Γῶργο Πηλιγρό, ἐφ. ΤΑ ΝΕΑ (28.4.1983) & περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 83, σελ. 129-133 (Ὀκτ.-Δεκ. 2008)

Κική Δημουλά, «Ἡ ποίηση ἀναπληρώνει αὐτὸ ποὺ δὲν μπορεῖς νὰ ζήσεις». Συνέντευξη στὴν Ὀλγα Μπακομάρου, ἐφ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ (16.3.2002) & περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 83, σελ. 147-152 (Ὀκτ.-Δεκ. 2008)

Κική Δημουλά, «Ἡλίθιος παρατεταμένος ρεμβασμὸς μπροστὰ σὲ ἓνα τίποτα». Συνομιλία μὲ τὸν Ἀντώνη Φωστιέρη καὶ τὸν Θανάση Νιάρχο, περ. Η ΛΕΞΗ, τχ. 194, σελ. 314-321 (Ὀκτ.-Δεκ. 2007)

Κική Δημουλά, «Στὴ θέα μᾶς νεανικῆς κοτσίδας». Συνέντευξη στὴν Ὀλγα Σελλά, ἐφ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (14.11.2004)

Κική Δημουλά, «Όνειρεύομαι να γράψω ένα πολύ καλό ποίημα». Συνέντευξη τῆς Κικῆς Δημουλά στοὺς Λ. Ἀρώνη, Μ. Μιγελιδάκη καὶ Ἀ. Ροδίτη, περ. ΔΙΑΒΑΖΩ, τχ. 435, σελ. 128-131 (Δεκ. 2002)

Κική Δημουλά, «Φτασμένοι εἶναι μόνο οἱ νεκροί». Συνέντευξη στὴν Μικέλα Χαρτουλάρη, ἐφ. ΤΑ ΝΕΑ (19.5.2001)

Κική Δημουλά, «Τιμωτέρα τῆς ποίησης ἢ φωτογραφία». Συνέντευξη στὴν Εἰρήνη Κοντογεωργίου, ἐφ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ (4.1.1998)

Κική Δημουλά, «Ἡ ποίηση δὲν χάνεται ἀπὸ μιὰ ἀγοραία κατανάλωσή της». Συνέντευξη στὴ Βένα Γεωργακοπούλου, ἐφ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, ἔνθ. Βιβλιοθήκη, σελ. 16 (17.7.1998)

Κική Δημουλά, «Μαζεύω πεταμένη ἀνθρωπότητα». Συνέντευξη στὴν Μικέλα Χαρτουλάρη, ἐφ. ΤΑ ΝΕΑ (3.10.1998)

Κική Δημουλά, «Ὁ χρόνος εἶναι ἀμετάπειστος στὸ νὰ φερθεῖ διαφορετικὰ στὸν μεγάλο ἄνθρωπο». Συνέντευξη στὴν Ἀγγελικὴ Ξύδη, περ. ΜΕΤΡΟ, ἀρ. 36, σελ. 70 (Ὀκτ. 1998)

Κική Δημουλά, «Ποίηση ἀνατροπῆς τοῦ εὐλογοῦ». Συνέντευξη στὸ Νίκο Βατόπουλο, ἐφ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (21.10.1998)

Κική Δημουλά, «Τὸ ὠραῖο ζητούμενο». Συνέντευξη στὴ Μαίρη Παπαγιαννίδου, ἐφ. ΒΗΜΑ (29.11.1998)

Κική Δημουλά, «Τὸ μέγα τῆς ποίησης». Συνέντευξη στὴν Ὀλγα Μπακομάρου, περ. ΓΥΝΑΙΚΑ, τχ. 1.161, Δεκ. 1998 & περ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, τχ. 83, σελ. 134-146 (Ὀκτ.-Δεκ. 2008)

Κική Δημουλά, «Αὐτὸ τὸ τύμπανο, τοῦ ἔρωτα, θὰ ἤθελα νὰ τ' ἀκοῦμε συνεχῶς νὰ βαράει κάπου ἀπὸ μακριά». Συνομιλία μὲ τὴ Μαρία Κυρτζάκη, περ. ΠΟΙΗΣΗ, τχ. 10, σελ. 6-24 (Φθν.-Χειμ. 1997)

Κική Δημουλά, «Ἡ ποίηση; Ἕνα ψιλόβροχο σὲ μιὰ διαρκὴ ξηρασία». Συνέντευξη στὸν Βασίλη Κ. Καλαμαρά, ἐφ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ (30.11.1996)

Συνέντευξη μὲ τὸν Γεώργιο Παναγιολόπουλο, περ. ΚΑΙΝΟΥΡΙΑ ΕΠΟΧΗ, σελ. 148-150 (Χειμῶνας 1976)

Ἀπομαρνητοφωνημένη συζήτηση τοῦ Νίκου Δήμου μὲ τίς ποιήτριες Κ. Ἀγγελάκη-Ροῦκ, Κική Δημουλά, Νανὰ Ἡσαΐα καὶ Λύντια Στεφάνου ὑπὸ τὸν τίτλο «Ἀφιέρωμα στὴ σύγχρονή μας γυναικεῖα ποίηση», περ. ΚΑΙΝΟΥΡΙΑ ΕΠΟΧΗ, σελ. 113-133, (Χειμῶνας 1976)

